PROVINCIE

Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Ouder-Amstel

Gemeentebeschrijving, september 1992

Ouder-Amstel

Foto omslag:
St. Urbanuskerk aan de Achterdijk te Ouderkerk a/d Amstel. Neo-Gotische kerk gebouwd in de periode 1865/67 naar ontwerp van P.J.H. Cuypers.

Inhoud

Verantwoording *5*

1. **Inleiding** *7*

2. **Bodemgesteldheid** *9*
2.1 Bodem *9*
2.2 Afwatering *9*

3. **Grondgebruik** *13*
3.1 Agrarisch grondgebruik *13*
3.2 Niet-agrarisch grondgebruik *13*
3.3 Landschapsbeeld *13*

4. **Infrastructuur** *15*
4.1 Landwegen *15*
4.2 Waterwegen *16*
4.3 Dijken en kaden *16*
4.4 Spoorwegen *16*
4.5 Militaire infrastructuur *16*

5. **Nederzettingsstructuur** *19*
5.1 Algemeen *19*
5.2 Bevolkingsontwikkeling *20*
5.3 Ouderkerk aan de Amstel *21*
5.4 Duivendrecht *23*
5.5 Waver *23*
5.6 Buitengebied *23*

6. **Bebouwingskarakteristiek** *25*
6.1 Ouderkerk aan de Amstel *25*
6.2 Duivendrecht *25*
6.3 Waver *25*
6.4 Buitengebied *26*

Verantwoording inventarisatie *29*

Literatuur *31*

Herkomst afbeeldingen *33*

Afbeeldingen *35*

Register *53*

Colofon *55*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.

Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Ouder-Amstel voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving Meerlanden worden geraadpleegd. De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek en een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.

De MIP-werkzaamheden in de gemeente Ouder-Amstel bestaande uit een vooronderzoek, de inventarisatie, het fotograferen en beschrijven van de geselecteerde objecten en complexen en het schrijven en samenstellen van de gemeentebeschrijving, hebben plaatsgevonden in de maanden juni en juli 1991. Hiervoor waren in totaal vijf weken beschikbaar.
Deze werkzaamheden zijn uitgevoerd door ir. J.A. van der Hoeve, op tijdelijke basis verbonden aan de Provincie Noord-Holland als inventarisator jongere bouwkunst.

September 1992

I. Inleiding

De gemeente Ouder-Amstel ligt in het zuiden van de provincie Noord-Holland. Zij wordt aan de noordzijde begrensd door de gemeente Amsterdam, aan de noordoostzijde door de gemeente Diemen, aan de oostzijde door de gemeente Amsterdam (de exclave Bijlmermeer), aan de zuidzijde door de gemeenten Abcoude en De Ronde Venen (beide in de provincie Utrecht gelegen) en aan de westzijde door de gemeente Amstelveen.

In oorsprong vormden de gemeenten Ouder-Amstel en Amstelveen (voorheen: Nieuwer-Amstel) één gerecht, waarvan het dorp Ouderkerk aan de Amstel de bestuurszetel vormde. Vanwege de bevolkingsgroei van de dorpen ten westen van de Amstel en de economische achteruitgang van Ouderkerk aan de Amstel is het gerecht in de 13de eeuw in tweeën gesplitst: Ouder-Amstel en Nieuwer-Amstel.

In 1731 kocht de stad Amsterdam de ambachtsheerlijkheid van Ouderkerk aan de Amstel (inclusief Duivendrecht) voor *f* 25.100,-- uit 's Lands Domeinen. Daarmee verkreeg de stad bestuurlijke invloed in de gemeente. Onder de Bataafse republiek (1795-1806) zijn de heerlijke rechten afgeschaft, waardoor de stad Amsterdam haar zeggenschap over Ouder-Amstel weer verloor.

De grenzen van de gemeente zijn tussen de 13de en het begin van de 20ste eeuw niet gewijzigd. Pas in 1911 heeft een kleinschalige grondruil met de gemeente Weesperkarspel plaatsgehad. Door de aanhoudende groei legde Amsterdam in de loop van de 20ste eeuw steeds meer beslag op het omringende gebied. Bij wet van 28 december 1920 werd daarom besloten tot de uitbreiding van het grondgebied van de gemeente Amsterdam. Hierbij moest ook de gemeente Ouder-Amstel grond afstaan. Dit betrof een strook land direkt ten oosten van de Amstel, namelijk het hoge land in de Groot Duivendrechtsche Polder. De ingangsdatum voor deze nieuwe begrenzing was 1 januari 1921. Naar aanleiding van de bouw van de wijk Amsterdam-Zuidoost (Bijlmermeer) is de gemeente Weesperkarspel in 1966 opgedeeld tussen de omliggende gemeenten. Toen is tevens de grens tussen de gemeenten Ouder-Amstel en Amsterdam herzien, waarbij de gemeente Ouder-Amstel een strook land tussen de spoorlijn en de Rijksweg A2 heeft afgestaan.

In de gemeente Ouder-Amstel liggen de dorpen Ouderkerk aan de Amstel (zetel van het gemeentehuis) en Duivendrecht en het buurtschap Waver. De totale oppervlakte van de gemeente is 2.857 ha (waarvan 2.700 ha land) en het aantal inwoners is 8.120 (per 1 januari 1990).

De gemeente Ouder-Amstel wordt in de MIP-inventarisatie gerekend tot deelgebied VII: de Meerlanden. In dit deelgebied liggen de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Diemen, Haarlemmerliede & Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel en Uithoorn.
De gemeente Ouder-Amstel is ten behoeve van de objecten-inventarisatie ingedeeld in drie deelgebieden:

1. Ouder-Amstel/Ouderkerk

2. Ouder-Amstel/Duivendrecht

3. Ouder-Amstel/Buitengebied

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

In de laatste fase van het Pleistoceen (de fase van de ijstijden) zijn in Nederland grote hoeveelheden zand afgezet door de rivieren de Rijn, Maas, Weser en Elbe. De loop van deze rivieren was aan vele wisselingen onderhevig door bewegingen van landijs in het noorden van Europa.
In de voorlaatste ijstijd (het Saalien of de Riss-ijstijd) schoven grote ijsmassa's vanuit het noorden over ons land. Eén van deze ijsmassa's schoof globaal over de huidige Veluwe heen en stuwde enorme hoeveelheden van het Pleistocene zand voor zich uit. Na het afsmelten van het ijs bleven in Nederland complexen van stuwwallen over, waarvan gedeelten tot aan de Bijlmermeer reikten. In de laatste ijstijd reikte het ijs niet tot hier. Door de koude ontstond hier echter wel een toendraklimaat, waar zeer weinig plantegroei mogelijk was. Het zand uit de stuwwallen en de smeltwatervlakten (fluvioglaciale mantels) verwaaide in deze periode en werd over een groot gebied afgezet. Daarbij werd in het Amstelland een laag dekzand afgezet.

Door een aanzienlijke temperatuurstijging smolt zoveel landijs (zowel in de Noordse landen als in het midden van Europa), dat de zeeën en oceanen veel terrein wonnen en het grondwaterpeil steeg. Omdat ook de rivieren veel meer water kregen te verwerken, ontstonden in het Amstelland grote moerassen en ondiepe zoetwatermeren (in rivier-meanders). In deze moerassen ontwikkelde zich veen: het basisveen.
Door verdergaande stijging van de zeespiegel verschoof de kustlijn langzaam aan in oostelijke en zuidelijke richting. West-Nederland veranderde daarbij in een soort waddenzee, die door zandbanken en eilanden van de open zee werd afgescheiden. Tussen deze zandbanken en eilanden door voerde het zeewater zand en klei aan, dat op het dekzand en het basisveen werd afgezet. Omstreeks 3000 voor Christus ontstond een aaneengesloten rij strandwallen langs de kust (oude duinen), die de zee verhinderden tot in de Amstellanden door te dringen. In het moerassige gebied tussen het Gooi en de duinen vormde zich opnieuw veen: het Hollandveen. Dwars door het veen liep een groot aantal veenstromen, waaronder de Oude Waver, de Waver, de Holendrecht, de Bullewijk en de Amstel. In de eerste eeuwen na Christus steeg de zeespiegel na een periode van stabilisatie weer verder. Door de getijdewerking drong de zee via de veenstromen tot diep in het land. Tot voorbij Ouderkerk aan de Amstel werd op die wijze zeeklei op de oevers van deze veenstromen afgezet. Daarbij ontstonden oeverwallen.

Tussen de 11de en 13de eeuw is het veenland voor de landbouw ontgonnen. Sedertdien daalt het bodempeil zowel door ontwatering als door oxidatie van het veen. Na verloop van tijd moesten de landbouwgebieden worden omdijkt en kunstmatig ontwaterd worden. Daarmee werd een verdergaande inklinking versneld.
Sedert de middeleeuwen werd ook veen afgegraven om het als brandstof (turf: gedroogde veen) te gebruiken. In eerste instantie vond deze winning droog plaats: de afgraving geschiedde tot aan het grondwaterpeil. Waarschijnlijk is het verschil tussen de hoge en lage landen in de Groot-Duivendrechtsepolder op die wijze ontstaan. Later werd het veen ook tot (ver) onder het grondwaterpeil afgegraven en gebaggerd. In de gemeente Ouder-Amstel is dat pas in de 19de en 20ste eeuw geschied. Bij deze verveningen zijn brede stroken land langs de rivieren en waterlopen behouden als waterkering (de zogenaamde bovenlanden).
De uitgegraven gebieden zijn na de vervening drooggemalen en verkaveld.

De uitgeveende polder De Toekomst is tussen 1941 en 1943 opgehoogd met de grond, die bij de aanleg van het cunet voor de Rijksweg A2 is uitgegraven.

De niet uitgeveende polder (de Polder Rondehoep, de Groot Duivendrechtsche polder en de Bovenlanden van de overige polders) hebben een bodempeil van ca -1,9 m tot ca -2,1 m NAP. De droogmakerijen hebben een peil van respectievelijk -4,0 m NAP (Holendrechter- en Bullewijkerpolder), -4,6 m NAP (Polder Nieuwe Bullewijk) en -4,9 m NAP (Polder de Toekomst).

2.2 Afwatering

Het overgrote deel van de gemeente Ouder-Amstel ligt onder de zeespiegel en moet dientengevolge kunstmatig worden ontwaterd.

De polders wateren alle af op de waterlopen, die gezamenlijk de Amstellandboezem vormen. De voornaamste boezemwateren in de gemeente zijn: de Amstel, het Amstel-Drechtkanaal, de Bullewijk, de Holendrecht, de Oude Waver, de Waver en de Weespertrekvaart. Voor de aanleg van het Merwedekanaal (1893) waterden de boezemwateren van het Amstelland uit op de Zuiderzee via de Ilpenslotersluis (gemeente Amsterdam) en de Diemerdammersluis (gemeente Diemen) en op de stadswateren van Amsterdam via de Amstelsluis (gemeente Amsterdam). Sinds de voltooiing van het Merwedekanaal in 1893 (het huidige Amsterdam-Rijnkanaal) watert de Amstellandboezem uit op de boezem van het Noordzeekanaal via de sluizen bij Zeeburg, op het stadswater van Amsterdam via de Amstelsluis en op het IJsselmeer via de sluizen bij Diemerdam en Ilpensloot.

Groot Duivendrechtsche Polder:
De Groot Duivendrechtsche Polder is gesticht volgens het octrooi van 22 januari 1637. De polder werd bemalen door twee molens. De noordelijke molen stond aan de Duivendrechtsekade (sedert 1921 in de gemeente Amsterdam) en sloeg uit op de Weespertrekvaart. Hij is kort voor 1920 vervangen door een elektrisch gemaal met een draaistroomelectromotor van 80 PK. Dit gemaal verving beide molens. De zuidelijke molen (molen Strandvliet genaamd) stond aan de Amsteldijk. Deze molen dateerde uit 1722 en sloeg het water uit op de Amstel. Nadat hij omstreeks 1920 buiten gebruik was gesteld, is de molen in 1921 verbrand. In 1978 zijn de Venserpolder, de Groot Duivendrechtsche Polder, het industriegebied bij Duivendrecht en de polder De Toekomst samengevoegd. De gezamenlijke polders worden bemalen door het nieuwe elektrische gemaal Portengen (Venserkade 12 te Diemen), dat op de Weespertrekvaart uitslaat.

Klein-Duivendrechtsche Polder en Binnenbullewijkerpolder (356 ha):
Op 22 juli 1638 kregen de ingelanden van de buurt Klein-Duivendrecht en een deel de ingelanden van de Binnenbullewijk octrooi tot bedijking en bemaling van hun landerijen, die tot dan toe op natuurlijke wijze op de Amstel afwaterden. Voor de bemaling is omstreeks 1638 de molen de Zwaan gebouwd (Binnenweg 2), die uitsloeg op de Amstel. Deze molen heeft tot 1910 gefunctioneerd. De Klein-Duivendrechtsche- en Binnenbullewijkerpolder zijn in 1879 samengevoegd met de Westbijlmer- en Laanderpolder ten behoeve van de vervening van de gebieden, die nu bekend staan onder de naam Polder Nieuw Bullewijk. Sinds 1910 wordt de bemaling van de Verenigde Westbijlmer- en Laanderpolder en de Klein-Duivendrechtsche Polder en Binnenbullewijkerpolder door het gemaal van de Polder Nieuw Bullewijk verzorgd. Tussen 1925 en ca 1950 werd dit gemaal bijgestaan door de molen van de Oostbijlmerpolder. Deze molen sloeg uit op de Bijlmerring.

Polder Nieuw Bullewijk (273 ha):
Bij Koninklijk Besluit van 15 oktober 1875 kreeg C. Bruijnings uit Amsterdam een dertig jaar geldige concessie tot vervenen, bedijken en droogmalen van gedeelte van de Klein Duivendrechtsche- en Binnenbullewijkerpolder en van de Westbijlmer- en Laanderpolder. Om deze vervening ten uitvoer te brengen zijn deze beide polders in 1879 samengevoegd. De uitgeveende gronden zijn tussen 1906 en 1909 drooggemalen met behulp van een 139 PK stoomgemaal met een centrifugaalpomp en een 80 PK dieselmotor met centrifugaalpomp, die uitsloegen op de Bullewijk. Beide machines stonden in één gebouw aan de Koningin Julianaweg. Door het besluit van GS van 21-12-1909 werd dit gebied als de Polder Nieuw Bullewijk gereglementeerd. In 1914 werd de Zuidveenderij aan de polder toegevoegd. Omstreeks 1970 is het gemaal vervangen door het elektrische gemaal aan de Hoogendijk 2.

Zuidveenderij:
In 1898 werd een terrein van 32 ha in de Verenigde Westbijlmeren Laanderpolder en de Klein Duivendrechtsche Polder en Binnenbullewijkerpolder afgescheiden om dit te vervenen (de Zuidveenderij). Gedeputeerde Staten hadden op 27 juli 1898 hiertoe concessie uitgegeven. Bij besluit van 24 juli 1901 werd nog 2 ha aan dit terrein toegevoegd. Na voltooiing van de vervening in 1914 werd de Zuidveenderij drooggemalen door het gemaal van de Polder Nieuw Bullewijk. De Zuidveenderij is toen bij de Polder Nieuw Bullewijk gevoegd door het weggraven van de dijken tussen beide polders.

Veenderij de Toekomst:
Op 21 februari 1912 verkreeg de maatschappij NV de Toekomst te Ouderkerk aan de Amstel van Gedeputeerde Staten toestemming om een terrein van 106 ha weiland in de Groot Duivendrechtsche Polder, de Verenigde Westbijlmer- en Laanderpolder en de Klein Duivendrechtsche Polder te vervenen gedurende een periode van 25 jaar. Daarbij werd overeengekomen dat het gemaal van de Polder Nieuw Bullewijk deze veenderij zou droogmalen. In 1940 is de veenderij drooggemalen. In 1978 zijn de Venserpolder, de Groot Duivendrechtsche Polder, het industriegebied bij Duivendrecht en de polder De Toekomst samengevoegd. De gezamenlijke polders worden bemalen door het nieuwe elektrische gemaal Portengen (Venserkade 12 te Diemen). Het slaat uit op de Weespertrekvaart.

Holendrechter- en Bullewijkerpolder (435 ha):
De Holendrechter Polder en Bullewijkerpolder zijn in het begin van de 18de eeuw verenigd, wat pas door het octrooi van 7 oktober 1791 werd bekrachtigd. De gecombineerde polder werd tot het midden van de 19de eeuw bemalen door een scheprad-watermolen aan het Abcoudermeer. Deze sloeg het water via het Abcoudermeer uit op de Holendrecht. De vervening van deze polder heeft plaatsgevonden volgens octrooi van het Staatsbewind der Bataafse Republiek van 26 februari 1802. De concessie werd bij Koninklijk Besluit in 1856 geschrapt, aangezien men verzuimd had de dijken te verhogen. Naar aanleiding van een nieuw plan werd in 1860 een nieuwe concessie verleend. Tussen 1866 en 1869 is het gebied drooggemalen door een 40 PK stoomgemaal, dat aan de Holendrechterweg stond. Het gemaal sloeg uit op de Holendrecht. De afwatering van het Bovenland (het onverveende gebied ter grootte van 85 ha langs de Holendrecht) geschiedde sindsdien via de nieuwe polder. In 1880 is het stoomgemaal vernieuwd door plaatsing van twee Cornwallketels. Sedert 1907 loost de polder een deel van het overtollige water op de Polder Nieuw Bullewijk. In 1938 is het stoomgemaal vervangen door het huidige oliegemaal.

Polder Rondehoep (1.279 ha):
In deze polder heeft geen vervening plaatsgevonden. Vermoedelijk werd de polder sedert de 15de eeuw bemalen door vier molens. Op de kaart van 1854 staan nog slechts drie molens aangegeven, die alle aan uitwateringen van de ovale molenwetering stonden. De Nesserwatermolen of de molen Dirk Simon (Rondehoep West 58) sloeg uit op de Amstel (Amstel-Drechtkanaal). In 1923 is deze molen buiten gebruik gesteld. De watermolen aan de Ronde Hoek (in het noorden van de polder), die uitsloeg op de Holendrecht, is voor 1894 opgeheven. De Ronde Hoepel watermolen of de Waverschen molen is omstreeks 1905 vervangen door een dieselgemaal (Waver 48). Het gemaal slaat via dezelfde wetering als de molen uit op de Waver.

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch grondgebruik

Tussen de 11de en 13de eeuw is het grootste deel van de gemeente Ouder-Amstel op systematische wijze ontgonnen in een stroken-verkaveling, die door de kromme en bochtige ontginningsbases op vele plaatsen afwijkingen vertoont. Aanvankelijk waren de landerijen in gebruik voor zowel de akkerbouw als de veeteelt. Door inklinking en oxidatie van het veen zakte de bodem in de loop der tijd en werd het gebied steeds vochtiger. Tussen de 15de en de 18de eeuw werd in alle gebieden kunstmatige bemaling ingevoerd; aansluitend werden deze gebieden ook ingepolderd. Ondanks de kunstmatige bemaling en de inpolderingen bleek het steeds moeilijker het land voldoende droog te houden voor de akkerbouw. Tussen de 15de en 18de eeuw is de akkerbouw vrijwel geheel verdrongen door de veeteelt. Sindsdien wordt nog vrijwel uitsluitend veeteelt beoefend.
De vier veenderijen zijn na exploitatie drooggemalen. Deze droogmakerijen worden (afgezien van de volkstuinen in de polder de Toekomst) uitsluitend voor de veeteelt gebruikt

3.2 Niet-agrarisch gebruik

Het voornaamste niet-agrarisch gebruik in de gemeente Ouder-Amstel werd gevormd door de veenafgravingen ten behoeve van de turfwinning. Algemeen wordt aangenomen dat er in de gemeente Ouder-Amstel tot aan de 19de eeuw geen turf is gewonnen. Pas gedurende de 19de en 20ste eeuw hebben in totaal vier grote verveningen plaatsgevonden, waartoe in bestaande polders exploitatiegebieden zijn afgescheiden (zie ook hoofdstuk 2.2).

1. Holendrechter- en Bullewijkerpolder. Tussen 1802 en 1856 en tussen 1860 en 1866 is een gebied ter grootte van 435 ha uitgeveend tot een diepte van -4,0 à -4,1 meter NAP. Tussen 1866 en 1869 is het gebied drooggemalen en verkaveld tot landbouwgronden.

2. Polder de Nieuwe Bullewijk. Tussen 1873 en circa 1905 is een gebied ter grootte van 273 ha uitgeveend tot een diepte van -3,4 meter NAP. In 1908 werd de polder drooggemalen en verkaveld tot landbouwgronden.

3. Zuidveenderij. Tussen 1898 en 1914 is een gebied ter grootte van 34 ha uitgeveend tot een diepte van -4,6 meter NAP. In 1914 werd de polder drooggemalen en verkaveld tot landbouwgronden. Deze polder maakt nu deel uit van de Polder de Nieuwe Bullewijk.

4. Veenderij de Toekomst. Tussen 1912 en 1937 is een terrein van 100 ha uitgeveend tot een diepte van -4,9 meter NAP. In 1940 werd de polder drooggemalen en vervolgens in gebruik genomen als volkstuinenterrein. Tussen 1941 en 1943 is het oostelijke deel van de polder opgehoogd met slib uit het cunet van de Rijksweg A2.

Aan het eind van de jaren zestig en in de jaren zeventig is in het zuiden van de Holendrechter- en Bullewijkerpolder zand gewonnen tot een diepte van 30 meter, ten behoeve van de aanleg van de Rijksweg A9. Deze weg is aangelegd tussen 1968 en 1974.

3.3 Landschapsbeeld

De gemeente Ouder-Amstel vormt een groengebied ("groene long") tussen de stadsagglomeraten van Amstelveen en Amsterdam-Zuidoost (Bijmermeer e.o.). Dit groengebied sluit aan op het groengebied in het noordwesten van de provincie Utrecht (Abcoude, Vinkeveen en de Ronde Venen).

Ouder-Amstel wordt vanouds doorsneden door een fijn vertakt stelsel van waterlopen (de oude veenafwateringen). Door de inklinking van de landerijen zijn deze ingedijkte waterlopen steeds hoger komen te liggen. Zeer kenmerkend voor deze waterlopen is het vrijwel geheel ontbreken van oeverbegroeiing, waardoor het landschap een zeer open en weids karakter heeft. Alleen langs de rivier de Amstel bevindt zich een dichtere oeverbegroeiing. Maar ook hier zijn nog zeer veel doorzichten over de landerijen mogelijk.

De polders in de gemeente Ouder-Amstel zijn te karakteriseren als veenweidegebieden. Grote gedeelten van de polders ten oosten van de Bullewijk en de Amstel zijn in de 19de eeuw afgegraven ten behoeve van turfwinning. Hiertoe zijn in de bestaande polders gebieden omdijkt op een zodanige wijze dat er stroken land langs de waterlopen en wegen behouden bleven. De omdijkte gebieden werden na vervening droog-gemalen en verkaveld. Het landschap in die gebieden wordt een droog-makerijenlandschap genoemd. De stroken land langs de waterlopen (de bovenlanden) zijn als veenweidegebied te kenmerken.

Door de zandafgravingen in de Holendrechter- en Bullewijkerpolder is een grote plas ontstaan, die op dit moment is ingericht als een natuur- en recreatiegebied.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Vanouds vormt Ouderkerk aan de Amstel een knooppunt van verkeerswegen. In het dorp waren namelijk twee bruggen aanwezig, één over de Amstel en één over de Holendrecht (of Bullewijk). De brug over de Amstel wordt reeds in het begin van de 13de eeuw genoemd.

Volgens de kaart van Kuypers uit 1869 (afbeelding 3) waren in de gemeente Ouder-Amstel twee wegen bestraat: de weg Ouderkerk aan de Amstel - Diemerbrug, bestaande uit de Zwarteweg (nu Burgemeester Stramanweg) en de Ouderkerkerweg in de gemeente Diemen (omstreeks 1970 opgebroken) en de Rijksstraatweg te Duivendrecht, die aansloot op de zuidelijke ringweg van de Watergraafsmeer (Weesperstraatweg).

De verbindingsweg tussen Ouderkerk aan de Amstel en Diemen dateert vermoedelijk uit de 13de eeuw. Hij bestaat uit de Zwarteweg te Ouder-Amstel en de Diemerlaan of Ouderkerkerweg te Diemen (opgebroken en onder nieuwbouw verdwenen). Tussen 1934 en 1939 is de Zwarteweg opgenomen in de nieuwe provinciale weg tussen Haarlem – Schiphol – Ouderkerk aan de Amstel – Diemen – Weesp – Hilversum. Deze weg (hernoemd tot de Burgemeester Stramanweg) is daarbij langs de noordzijde van de kern van Ouderkerk aan de Amstel omgeleid. Op die plaats is een nieuwe en hogere brug over de Amstel gebouwd. De oude brug in het dorpscentrum (Brugstraat) is in 1938 gesloopt en overgebracht naar het Openluchtmuseum te Arnhem.

De weg Utrecht – Breukelen – Loenen – Abcoude – Duivendrecht – Amsterdam is omstreeks 1640 aangelegd. Ter hoogte van de gemeente Ouder-Amstel volgt deze weg de oostdijk van de Holendrechterpolder, de zuidwestelijke dijk van de Bijmermeerpolder, de Rijksstraatweg te Duivendrecht en de Weesperzijde (langs de zuidzijde van de ringvaart van de Watergraafsmeer). De weg is na de tweede drooglegging van de Watergraafsmeer in 1651 via een brug verbonden met de Weesperstraatweg (aangelegd als jaagpad in 1637 en verbreed tot rijweg in 1640). In 1685 is deze weg nog op een aantal punten verbeterd. De weg is in 1809 door de Rijksoverheid overgenomen en bestraat als onderdeel van het wegenstelsel naar Parijs. Deze Rijksstraatweg verloor in 1950 veel van zijn betekenis, toen de Rijksweg A2 (Utrecht-Amsterdam) gereed kwam. De aanleg van deze weg is omstreeks 1942 gestart. Met de voor het cunet uitgegraven grond is de Polder De Toekomst verhoogd. De Rijksweg is in de jaren zeventig aanmerkelijk verbreed. In die periode is ook de Rijksweg A9 aangelegd, die zowel de knooppunten Badhoevedorp en Holendrecht met elkaar verbindt (1968-1974) als de knooppunten Holendrecht en Diemen (ca 1978).

Volgens de kaart van Kuypers was de weg tussen Abcoude en Ouderkerk aan de Amstel niet bestraat. Desondanks was deze weg met name in de 19de eeuw nog van interlokaal belang. Hij is in 1626 als onderdeel van het zand- en jaagpad tussen Amsterdam en Utrecht aangelegd. De weg liep tussen Abcoude en Ouderkerk aan de Amstel over de zuidoever van de Holendrecht, de westoever van de Bullewijk (Rondehoep Oost), de brug over de Bullewijk, de Kerkstraat, de Dorpsstraat, de Brugstraat, de brug over de Amstel en de westoever van de Amstel. De stad Amsterdam voerde het beheer over deze weg tot aan het tol bij de Voetangel, een bekende herberg op het snijpunt van de Waver, de Holendrecht en de Bullewijk. Dit tol is pas omstreeks 1916 opgeheven. Reeds omstreeks 1640 werd deze weg als interlokale weg overvleugeld door een meer

rechtstreekse weg van Utrecht naar Amsterdam, die via Duivendrecht loopt.

4.2 Waterwegen

Tot in de 19de eeuw waren de rivieren de Amstel en de Drecht waterwegen van regionaal belang. Er voeren over deze rivier voornamelijk schepen met turf en landbouwprodukten uit het Amstelland en de Meerlanden naar Amsterdam. In het begin van de 19de eeuw ontwierp Jacob de Jong een plan voor een (rechtstreekse) waterweg tussen Amsterdam en Rotterdam. Dit plan behelsde onder andere de verbetering en aanpassing van de rivieren de Amstel, de Drecht en de Aar. In 1817 legde hij het plan in 1817 voor aan Koning Willem I. Na het nodige overleg werd bij Koninklijk Besluit van 5 april 1823 tot de aanleg van deze waterweg besloten. De werken zijn in de jaren 1824 en 1825 zijn uitgevoerd. Vermoedelijk zijn aan het eind van de 19de eeuw en omstreeks 1930 de nodige verbeteringen in deze waterweg uitgevoerd.

De gemeente wordt doorsneden door een stelsel van brede waterlopen, die in de MIP-periode als waterwegen weinig betekenis hadden. Alleen de Holendrecht en Bullewijk hadden in de 19de eeuw nog enige betekenis als onderdeel van een trekvaartverbinding tussen Abcoude en Ouderkerk aan de Amstel. Deze trekvaartverbinding is in 1626 ingesteld, tegelijk met een jaagpad.

4.3 Dijken en kaden

De meeste van de huidige dijken en kaden in de gemeente Ouder-Amstel zijn van betrekkelijk jonge datum. De ontginning van het land heeft voornamelijk in de 12de en 13de eeuw plaats gevonden. Men is daarbij gestart op de oevers van de waterlopen en heeft van daaruit in een aantal fasen het land in cultuur gebracht. Hierbij kon men volstaan met de aanleg van sloten, ontginningskaden en randafsluitingen. De Zwarteweg is een voorbeeld van een ontginningskade.
In verband met de toegenomen wateroverlast werden in de 17de eeuw polders gevormd, waartoe dijken en kaden zijn aangelegd en een kunstmatige bemaling is ingesteld (molens en later gemalen). Bij de vorming van deze polders is de bestaande ontginningsstructuur (en tevens eigendomsstructuur) aangehouden. In die periode zijn de dijken langs de Amstel, Waver en de Bullewijk aangelegd. Van de polder de Rondehoep is bekend dat de omdijking in 1637 tot stand is gekomen. Ook de Amsteldijk ten noorden van Ouderkerk aan de Amstel is in die periode aangelegd. Deze dijken zijn in de loop der tijd enige malen hersteld, versterkt en opgehoogd. De structuur en opzet van de dijken is sindsdien niet gewijzigd.

Bij de verveningen in de 19de en 20ste eeuw is een groot aantal nieuwe dijken aangelegd en zijn enkele bestaande polderdijken aangepast. Ten behoeve van de vervening en aansluitende droogmaking van een (groot) gedeelte van de Holendrechter- en Bullewijkerpolder is kort na 1802 een ringdijk aangelegd. Deze ringdijk bestaat uit een nieuwe dijk achter de 17de-eeuwse dijk langs de Bullewijk en Holendrecht en de oostelijke en noordelijke dijk van de gecombineerde Holendrechter- en Bullewijkerpolder. De verveningsconcessie werd in 1856 ingetrokken, aangezien men verzuimd had de dijken op de juiste hoogte te brengen. Kort daarna is de ringdijk verhoogd, waarna de vervening in 1860 kon worden voortgezet. Na voltooing van de vervening is het gebied in 1869 drooggemaakt. Voor de vervening van een gebied ten noorden van de Holendrechter- en Bullewijkerpolder (de latere Polder Nieuwe Bullewijk) is in of kort na 1875 een ringdijk aangelegd. Deze dijk sloot aan de zuidzijde (voor een klein deel) aan op de dijk van de Holendrechter- en Bullewijkerpolder.

Na vervening is dit gebied tussen 1906 en 1909 drooggemaakt. Na de verlening van de concessie in 1901 is het gebied tussen de Polder Nieuwe Bullewijk en de Holendrechter- en Bullewijkerpolder omdijkt en verveend: de Zuidveenderij. De ringdijk van de Zuidveenderij bestond grotendeels uit de bestaande dijken van de Holendrechter- en Bullewijkerpolder en de Polder Nieuwe Bullewijk (zie afbeelding 4). Na de droogmaking van de Zuidveenderij in 1914 werden de (gemeenschappelijke) dijken tussen de Zuidveenderij en de Polder Nieuwe Bullewijk vergraven. In 1912 is toestemming verleend tot de vervening van een gebied ten noorden van de Polder Nieuwe Bullewijk: de polder de Toekomst. Dit gebied is voorzien van een zelfstandige ringdijk. Na vervening is het gebied in 1940 drooggemaakt.

4.4 Spoorwegen

De Rhijnspoorweg Amsterdam Weesperpoort - Utrecht ligt direkt naast de kern van het dorp Duivendrecht. Deze spoorweg van de NRS (Nederlandsche Rhijn Spoorwegmaatschappij) is op 18 december 1843 voor het treinverkeer geopend. In oktober 1890 is de lijn overgenomen door de Staat en in exploitatie genomen door de SS (Staatspoorwegen). Bij Duivendrecht bevond zich tussen 1 maart 1897 en 15 mei 1938 een halteplaats. De spoorlijn is enige malen aangepast, waarbij echter het tracé niet is gewijzigd. Bij de huidige aanpassingen aan de spoorlijnen wordt hier een station gebouwd.

Tussen 1935 en ca 1940 is de ringspoorlijn rond Amsterdam aangelegd, die het rangeerterrein in de Watergraafsmeer, de Oosterspoorweg (bij Diemen) en de Rhijnspoorweg (bij Duivendrecht) met elkaar verbindt. Het was de bedoeling om deze spoorlijn door te trekken tot Amsterdam West, maar dat gedeelte was in 1943 nog in aanleg (zie:afbeelding 5). Deze ringspoorlijn was tot op heden uitsluitend in gebruik voor goederenvervoer, maar wordt op dit moment (1989-1993) uitgebouwd voor reizigersvervoer. Hiertoe wordt een groot deel van deze spoorweg vernieuwd en uitgebreid.

Tussen 1968 en 1973 is de metro van Amsterdam naar Diemen en de Bijlmermeer aangelegd, die voor een belangrijk deel de bestaande spoorlijn (Amsterdam - Utrecht) volgt.

4.5 Militaire Infrastructuur

De strijd tussen de Patriotten en Oranjegezinden aan het einde van de 18de eeuw spitste zich in 1786 dusdanig toe, dat de Hollandse Waterlinie in staat van paraatheid werd gebracht. De door de Oranjegezinden te hulp geroepen Pruisische troepen braken echter makkelijk door de linie heen. Daarom richtten de Patriotten een tweede linie in, waarbij provisorische posten op de belangrijkste toegangswegen naar Amsterdam werden opgeworpen. Bij Ouderkerk aan de Amstel zijn toen in totaal vier aarden batterijen opgeworpen.
Naar aanleiding van de landing van de Russen en Engelsen bij Camperduin in 1799 heeft de regering van de Bataafse Republiek aan C.R.T. van Krayenhoff opdracht gegeven om een verdedigingslinie rond Amsterdam in te richten. Bij de belangrijkste toegangswegen tot de hoofdstad werden posten ingericht, waar batterijen opgesteld waren. Tussen de posten bevonden zich inundatievoorzieningen. Bij het dorp Ouderkerk aan de Amstel lagen de posten nr. 10 en nr. 11. Post nr. 10 bestond uit twee batterijen aan weerszijden van de Bullewijk (ten oosten van de Joodse begraafplaats en ter hoogte van Rondehoep Oost 13) en post nr. 11 uit een batterij op de grens van de Achterdijk en de Rondehoep West. Post nr 10 is als vesting opgeheven in 1926 en post nr 11 in 1922. Bij de Duivendrechtse brug over de ringvaart van de Watergraafsmeer lag

post nr 22, die bestond uit twee batterijen aan weerszijden van de Rijksstraatweg. Post nr 22 is in 1926 als vesting opgeheven.

De Stelling van Amsterdam is tussen circa 1880 en 1920 ingericht als een verdedigingsgordel rond de hoofdstad en als nationaal reduit. De linie loopt juist om de gemeente Ouder-Amstel heen. De Oude Waver, Waver en Holendrecht vormen de oostgrens van de inundaties in deze linie.
De vestingwerken van de linie zijn in vier sectoren ingedeeld, waaronder de Sector Ouderkerk. Elk van de sectoren had een centrale opslagplaats: een sectorpark. Het Sectorpark Ouderkerk lag direkt ten oosten van de Joodse begraafplaats. In 1939 zijn er enige nieuwe geniegebouwen opgericht. Het terrein is na de oorlog opgeruimd.

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

In de gemeente Ouder-Amstel liggen in totaal vier kernen: de dorpen Duivendrecht en Ouderkerk aan de Amstel en de buurtschappen Stoppelaarsbrug en Waver.

Ouderkerk aan de Amstel is de voornaamste kern van de gemeente Ouder-Amstel. Eertijds was het rechthuis in Ouderkerk aan de Amstel gevestigd; later het gemeentehuis. Het dorp ligt voor het grootste deel op de oostoever van de Amstel. De "Buurt over Ouderkerk" ligt ten westen van de Amstel en ressorteert onder de gemeente Amstelveen. Tussen ca. 1950 en 1990 is het dorp aanmerkelijk uitgebreid.

Het dorp Duivendrecht is een lintdorp aan de oude Rijksstraatweg. In de jaren twintig en dertig is het dorp aanmerkelijk gegroeid door de vestiging van "forenzen" uit Amsterdam. Aan het eind van de jaren zestig is een groot deel van de dorpskern gesloopt ten behoeve van de bouw van in totaal 3000 woningen voor het stadsdeel Amsterdam-Zuidoost (Bijlmermeer).

Waver is een lintvormig gehucht op de westoever van de Oude Waver. De bebouwing vertoont slechts een geringe verdichting. Dit gehucht wordt bij de MIP-inventarisatie onder het buitengebied gerekend.

Het gehucht Stoppelaarsbrug ligt op de samenvloeing van de Winkel en de Oude Waver. Het grootste deel van het gehucht ligt ten oosten van de Oude Waver in de gemeente Abcoude (provincie Utrecht). Voor de gemeente Ouder-Amstel heeft dit gehucht geen zelfstandige betekenis. Het is in de MIP-inventarisatie bij het buitengebied ingedeeld.

Het buurtschap Sluisvaart is omstreeks 1870 ontstaan door de bouw van een 50-tal houten woningen langs de Sluisvaart. Deze woningen werden bewoond door arbeiders, die werkzaam waren in de veenderijen ten oosten van Ouderkerk aan de Amstel. Na de voltooiing van de verveningen (veenderij De Toekomst in ca 1935) is de sluis gedempt. De woningen zijn omstreeks 1970 gesloopt bij uitbreidingen van het dorp Ouderkerk aan de Amstel.

Uitbreidingsplannen:
Het oudste uitbreidingsplan in de gemeente Ouder-Amstel betreft het uitbreidingsplan voor het dorp Ouderkerk aan de Amstel. Het dateert uit 1914 en is ontworpen door het architectenbureau Vorkink en Wormser. De voornaamste aanleiding voor het opstellen van dit plan bestond in de voorgenomen vergroting van de Portugees Israelitische Begraafplaats. Vergroting van de begraafplaats zou een harmonieuze uitbreiding van het dorp ernstig kunnen belemmeren. Het Uitbreidingsplan is op 29 december 1914 door de gemeenteraad vastgesteld en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 7 september 1915.

De voorgenomen aanleg van de provinciale weg Haarlem – Schiphol – Diemen – Hilversum en een wijziging in de woningwet maakten het noodzakelijk om het uitbreidingsplan voor Ouderkerk aan de Amstel te wijzigen. Hiertoe werd in 1932 opdracht verstrekt aan prof. N. Lansdorp uit 's-Gravenhage. Het nieuwe uitbreidingsplan is op 30 oktober 1935 vastgesteld door de gemeenteraad. Ingediende bezwaren maakten het echter noodzakelijk het plan nog driemaal te wijzigen. Het nieuwe uitbreidingsplan kon uiteindelijk op 18 augustus 1938 worden vastgesteld door de gemeenteraad. De tegen dit plan ingediende bezwaren werden

ongegrond verklaard. Gedeputeerde Staten keurden het plan goed in hun vergadering van 5 april 1939. Dit plan maakte een geconcentreerde uitbreiding naar het oosten mogelijk. Die uitbreiding is overigens pas na de Tweede Wereldoorlog gerealiseerd, volgens een gewijzigd plan. Een belangrijke wijziging van het plan werd door de gemeenteraad vastgesteld op 11 november 1942. Deze wijziging maakte de bouw van woningen in het noorden van de Polder Rondehoep mogelijk.

In 1940 werd de veenderij de Toekomst drooggemalen. Aangezien het oorspronkelijk verkavelingsplan door de aanleg van Rijksweg A2 danig was gewijzigd, vroeg P.K. van Meurs (directeur van de volksgezondheid, volkshuisvesting) aan de gemeente een uitbreidingsplan op te stellen voor deze polder. De eigenaar H. Gels was van plan hier een woonwijk (met villa's) aan te leggen, gunstig gesitueerd op het kruispunt van de provinciale weg en de Rijksweg A2. Het vigerende uitbreidingsplan voorzag echter in tuinderijen en landbouw. Toen bleek dat de eigenaar was gestart met de aanleg van wegen, droegen Gedeputeerde Staten op 18 december 1940 de gemeente op een uitbreidingsplan-in-onderdelen voor deze polder te maken. Dit plan is door Gedeputeerde Staten vastgesteld op 18 juni 1941 en op 13 maart 1942 goedgekeurd door de secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken. Het plan voorzag in de aanleg van tuinderijen en landbouwbedrijven. Het oostelijk deel van de polder is pas in de jaren zestig ingericht als sportterreinen. Eveneens op 18 december 1940 droegen Gedeputeerde Staten aan de gemeente Ouder-Amstel op een uitbreidingsplan-in-hoofdzaken voor de gehele gemeente te maken, omdat er verschillende uitbreidingsplannen (in-onderdelen) in voorbereiding waren. Daarnaast wilde de provincie verdergaande lintbebouwing verhinderen. Toen de gemeente het maken van dit plan aan de gemeente-opzichter wilde toevertrouwen, werd dit verboden door de Vaste Commissie voor Uitbreidingsplannen en streekplannen. Op verzoek van de gemeente heeft deze commissie vervolgens een schetsplan gemaakt, dat ter uitwerking is aangeboden aan prof. N. Lansdorp (voor het uitbreidingsplan) en de NV Mabeg (voor de riolering). Dit plan is op 6 november 1942 door de commissaris van de provincie Noord-Holland (de waarnemer van GS) op 17 juni 1943 goedgekeurd door de secretaris-generaal van het departement van Binnenlandse Zaken.

5.2 Bevolkinsontwikkeling.

De voornaamste kernen in de gemeente Ouder-Amstel zijn Ouderkerk aan de Amstel en Duivendrecht. De groei van beide kernen maakt een ongelijke ontwikkeling door. Tot 1870 is de bevolkingsgroei van de gemeente Ouder-Amstel zeer gering. Tussen 1860 en 1870 neemt het inwoneraantal zelfs af. Tussen 1870 en 1880 groeit het bevolkingsaantal spectaculair met ongeveer 25%, namelijk van 2031 tot 2567 inwoners. Deze groei is waarschijnlijk voor een belangrijk deel te danken aan de verveningsarbeid in de Polder Nieuwe Bullewijk (sedert 1873) en de occupatie van de Holendrechter- en Bullewijkerpolder (vanaf 1869). Het inmiddels gesloopte buurtschap Sluisvaart (bij de gedempte Sluiskom) met in totaal 54 houten woningen voor veenarbeiders dateerde ook uit deze periode. De groei in de periode 1880 tot 1910 is vrij stabiel. Daarentegen neemt het aantal inwoners tussen 1910 en 1920 met ongeveer 25% toe van 3.181 tot 3.758. In deze periode zijn de Polder Nieuwe Bullewijk (1909) en de Zuidveenderij (1914) drooggemalen en geoccupeerd. In deze periode nam ook de centrumfunctie van Ouderkerk aan de Amstel toe, die gepaard ging aan een bevolkingstoename in het dorp. De bevolkingstoename tussen 1930 en 1940 is vermoedelijk voor een belangrijk deel terug te voeren op de groei van Duivendrecht. In deze periode kampte de stad Amsterdam met een huisvestingsprobleem, waardoor vele

Amsterdammers moesten uitwijken naar de omliggende gemeenten. Het dorp Duivendrecht is in deze periode aanmerkelijk uitgebreid.

jaar	bevolkings aantal	bevolkings toename
1851	2.005	
1860	2.061	56
1870	2.031	- 30 (afname)
1880	2.567	536
1890	2.803	236
1900	3.010	207
1910	3.181	171
1920	3.758	577
1930	4.013	255
1940	5.289	1.276

Bron: Databank bevolkingsgegevens, Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.

5.3 Ouderkerk aan de Amstel

In de 10de en 11de eeuw was het Amstelland een moerassig, weinig toegankelijk gebied. Door het binnendringen van de zee was er langs de oevers van de waterlopen zeeklei afgezet: deze waren uitgegroeid tot oeverwallen. Op deze oeverwallen kwamen in de 11de en 12de eeuw enige buurten tot ontwikkeling. Vanuit deze buurten zijn de ontginningen van de omliggende gebieden tot stand gekomen. De voornaamste buurt in het Amstelland was Ouderkerk aan de Amstel, dat op het ontmoetingspunt van de rivier de Amstel en de waterloop de Bullewijk (ook: Holendrecht of Binnen-Amstel genoemd) lag. Dit werd de kern van het Amstelland, dat bestond uit de huidige gemeenten Ouder-Amstel, Amstelveen en een groot deel van Amsterdam. Reeds voor 1100 had de Utrechtse Bisschop hier een schout aangesteld. De latere schouten van dit ambacht zijn bekend geworden als de heren van Aemstel, die gepoogd hebben tussen het graafschap Holland en het Sticht een eigen landsheerlijkheid te handhaven. Zij hadden hun stamslot in Ouderkerk aan de Amstel, vermoedelijk ter plaatse van het huidige Joodse kerkhof. Na de verwoesting van dit slot in 1204 door de Kennemers, is het niet meer herbouwd. De kerk van Ouderkerk aan de Amstel is in de 12de eeuw gesticht en is daarmee de oudste in het Amstelland.

Met de voortschrijding van de ontginningen namen enkele jongere buurten snel in belang toe, met name Amstelveen en Amsterdam. In de loop van de 13de eeuw waren deze zover gegroeid dat het ambacht in tweeën is gesplitst: Ouder-Amstel en Nieuwer-Amstel (Amstelveen). Omstreeks 1300 werd Amsterdam als vrije stad afgesplitst van het ambacht Nieuwer-Amstel.
Ouderkerk aan de Amstel bleef de kern van het nieuwe ambacht Ouder-Amstel. Met de groei van Amsterdam werd de gemeente Ouder-Amstel één van de voornaamste leveranciers van zuivelprodukten en slachtvee aan de stad.

Ouderkerk aan de Amstel heeft slechts een geringe ruimtelijke ontwikkeling doorgemaakt. Ondanks de ligging op de samenvloeiing van de Bullewijk en de Amstel, worden de belangrijkste ontwikkelingsaders gevormd door de landwegen en de bruggen over de waterlopen.

Ouderkerk aan de Amstel was tot in de 17de eeuw een knooppunt van verbindingswegen. Maar na de aanleg van de verbindingsweg tussen Utrecht en Amsterdam via Duivendrecht (1640) nam het belang van Ouderkerk aan de Amstel als verkeersknooppunt langzaam maar zeker af. Op de westoever bevinden zich veel herbergen en uitspanningen, die tot op heden hun functie hebben behouden. Deze "Buurt over Ouderkerk" ligt in de gemeente Amstelveen. In 1614 hebben de twee Amsterdamse gemeenten van Portugese Joden een driehoekig terrein ten zuidoosten van de kerk gekocht, waar eertijds het stamhuis van de Heren van Aemstel stond. Zij hebben hier een begraafplaats gesticht, die in fasen is uitgegroeid tot haar huidige omvang. Het is de grootste Portugees Israelitische begraafplaats van Nederland en bevat meer dan 27.000 begravingen.

In de 17de en 18de eeuw zijn langs de Amstel buitenhuizen en herenboerderijen voor rijke kooplieden gesticht. Enkele hiervan staan aan het Hogereinde zuid (het verlengde van de Dorpsstraat).

Omstreeks 1850 bevatte het dorp tweezijdige bebouwing aan de Dorpsstraat en de Brugstraat en enkelzijdige bebouwing langs de Kerkstraat. De bebouwing staat met de rug naar de waterlopen. Midden in de Dorpsstraat ligt de haven. In 1965 is de haven grotendeels gedempt ten behoeve van de aanleg van een parkeerplaats. De 18de-eeuwse kerk staat midden op een kerkhof, dat precies op de samenvloeing de Amstel en de Bullewijk is gesitueerd. Langs de oostzijde van het Hogereinde-zuid was in de loop van de 20ste eeuw een gesloten front van buitenhuizen met koetshuizen ontstaan. In de loop van de 19de en 20ste eeuw is de dorpsbebouwing op bescheiden wijze verder verdicht, mede door de toename van het aantal veenarbeiders. De bebouwing langs de Koningin Julianaweg is verder uitgebreid en is het Hogereinde-zuid ook aan de oostzijde bebouwd. Aan de zuidzijde van de Bullewijk is een katholieke buurt ontstaan met een grote pastorie (1864), de St. Urbanuskerk (1865) en het gezellenhuis. Ook is het bouwlint langs de Achterdijk in deze periode verrdicht en uitgebreid.

Op 14 april 1915 is de RK woningbouwvereniging Ouder-Amstel opgericht, die in 1921 20 woningen aan de Ouderkerkerlaan of Zwartelaan (nu: Burgemeester Stramanweg) heeft gerealiseerd. De woningbouwvereniging Aemstelstede is opgericht op 25 september 1916. Deze vereniging bouwde in 1923 12 woningen aan de Ouderkerkerlaan, naast de woningen van Ouder-Amstel. In 1931 zijn nog 10 woningen aan de Prins Hendrikstraat gerealiseerd, waarbij beide woningbouwverenigingen elk vijf woningen toegewezen hebben gekregen.

In 1929 is de Kerkstraat verbreed door de demping van de flankerende sloot en het rooien van de bomen. Tussen 1934 en 1939 is de provinciale weg Haarlem - Schiphol - Diemen - Hilversum. Deze volgt in Ouder-Amstel de oude Zwarteweg of Ouderkerkerweg. De weg werd noordelijk om de dorpskern geleid, waartoe een nieuwe, hoge brug is opgericht. Deze brug verving de oude "lange brug" in de Brugstraat. De oude brug is gedemonteerd en overgeplaatst naar het Openluchtmuseum te Arnhem. De nieuwe brug doorsneed het bouwlint langs het Hogereinde, dat gesplitst werd in het Hogereinde-zuid en het Hogereinde-noord.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam Ouderkerk aan de Amstel ook in de belangstelling van forenzen. Hiertoe is het dorp in de jaren vijftig tot tachtig op systematische wijze uitgebreid. Daarbij is ook de oude buurt Sluisvaart verdwenen. De oostelijke begrenzing van deze buurten wordt gevormd door de omdijking van de droogmakerijen.

In 1990 is de kern van Ouderkerk aan de Amstel aangewezen tot een beschermd dorpsgezicht.

5.4 Duivendrecht

Het dorp Duivendrecht is vermoedelijk in de 13de eeuw ontstaan tijdens de ontginning van het land. De Duivendrechterlaan (later: Rijksstraatweg) vormt de centrale as in een ontginningsterrein tussen de Venserwetering en een molenwetering in de Groot-Duivendrechtsche Polder. De Groot-Duivendrechtsche Polder is in de 17de eeuw uit verschillende ontginningen samengesteld.
In 1846 telde het dorp Duivendrecht ongeveer 500 inwoners, die in 76 huizen woonden. De kern van het dorp werd gevormd door de Rijksstraatweg, die deel uitmaakte van de belangrijke 17de-eeuwse verbindingsweg Amsterdam – Utrecht. Langs deze weg bevond zich een tweezijdige lintbebouwing, waarin voornamelijk boerderijen stonden. Aan het zuideind van het bebouwingslint is in 1877 een grote Rooms-Katholieke kerk opgericht. Tussen 1897 en 1938 lag er ten zuidoosten van het dorp Duivendrecht een halteplaats aan de spoorlijn Utrecht – Amsterdam WP. De halte bevond zich naast de kruising van de Zwarteweg/Diemerlaan en had voor het dorp Duivendrecht vrijwel geen betekenis.

In de jaren twintig en dertig is er een aantal woningblokken aan het noordelijk deel van de Rijksstraatweg gebouwd, voornamelijk om de bevolkingsgroei van Amsterdam op te vangen. In Amsterdam was namelijk steeds minder bouwgrond beschikbaar. Daarmee verschoof het zwaartepunt van het dorp naar het noorden, bij de Duivendrechtsebrug.

Na de Tweede Wereldoorlog werd het dorp aanvankelijk nog op bescheiden wijze uitgebreid. In 1964 besloot de Tweede Kamer de nieuwbouw van Amsterdam-Zuidoost aan de gemeenten Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel toe te wijzen. Voor de gemeente Ouder-Amstel had dit tot gevolg dat zij een deel van de kern van Duivendrecht moest slopen ten behoeve van de aanleg van 3000 woningen en enige verkeerswegen. Na de voltooiing van de Rijksweg A2 in 1950 werd de oude Rijksstraatweg een weg van slechts lokaal belang. De oude kern van het dorp Duivendrecht wordt momenteel ingesloten door de metrolijn (ca 1970), de nieuwe spoorlijnen (1989-1993), het verkeersknooppunt Duivendrecht met zijn vertakkingen (ca 1985) en de nieuwbouwwijken van Duivendrecht, Diemen-Zuid en de Bijlmermeer (sinds ca 1970).

5.5 Waver

Op de kaarten van ca 1854, 1869 en ca 1908 wordt het gehucht Waver nog Rijke Waver genoemd. Het ligt in het zuidoosten van de Polder Rondehoep aan waterloop De Oude Waver. Waver is vermoelijk ontstaan ten tijde van de ontginningen van deze polder. Het bestaat uit een voornamelijk enkelzijdig bouwlint langs de dijk. Slechts voor een zeer gering deel is het bouwlint tweezijdig. In Waver bevinden zich enige boerderijen, ambachtsbedrijfjes en woningen. De school (uit 1897) is het enige openbare gebouw, dat nu als dorpshuis functioneert. In de MIP-periode heeft hier een geringe verdichting en een kleinschalige uitbreiding plaatsgevonden.

5.6 Buitengebied

Het buitengebied van de gemeente Ouder-Amstel bestaat uit polders en droogmakerijen.

De Polder Rondehoep wordt geheel ingesloten door waterlopen (de Bullewijk, de Waver, de Oude Waver en de Amstel). Dit eiland is vermoedelijk in de 12de en 13de eeuw ontgonnen. De verkaveling van dit gebied is nog geheel oorspronkelijk. Op de samenvloeiing van de Winkel, Oude Waver en de Waver bevindt zich het gehucht Stokkelaarsbrug. Het ligt op de drie oevers van de waterlopen, die hier door een tweetal bruggen met elkaar zijn verbonden. Stokkelaarsbrug heeft geen feitelijke kern; de meeste bebouwing ligt in de gemeente Abcoude. In het gehucht bevinden zich behalve woonbebouwing en boerderijen enige constructiebedrijven en horecagelegenheden.
Ten oosten van de Holendrecht en de Amstel bevinden zich enige grote polders: de Holendrechterpolder, de West Bijlmerpolder, de Klein Duivendrechtsche Polder en de Groot Duivendrechtsche Polder. Deze polders zijn samengesteld uit kleinere ontginningen. Deze polders waren alle in gebruik voor de veeteelt.
Tussen 1802-1856 en 1860-1866 is de Holendrechter- en Bullewijkerpolder verveend. In 1869 is het verveende gebied drooggemalen en vervolgens in gebruik genomen als landbouwgebied (veeteelt). Er bevinden zich nog maar weinig boerderijen in deze polder, aangezien een groot deel van deze polder in de zestiger en zeventiger jaren is uitgegraven voor de zandwinning.

In dit gebied hebben nog drie verveningen plaatsgevonden, waarvoor kleinere gedeelten van de bestaande polders zijn samengevoegd. Deze gedeelten zijn omgeven door dijken en vervolgens verveend. Na vervening zijn deze poldertjes drooggemalen en in gebruik genomen voor de veeteelt (Polder Nieuwe Bullewijk en de Zuidveenderij) en voor volkstuintjes (Polder De Toekomst).

6. Bebouwingskarakteristiek

6.1 Ouderkerk aan de Amstel

Het dorp Ouderkerk aan de Amstel ligt op het punt waar de Bullewijk in de Amstel uitmondt. De dorpsbebouwing strekt zich uit over alle drie de oevers van deze waterlopen. Elk van de drie delen van het dorp heeft een eigen functioneel karakter en een eigen ruimtelijke opbouw. De kern van het dorp ligt op de oostoever van de Amstel en de Bullewijk. In dit gedeelte van het dorp bevinden zich de kerk, het raadhuis en de winkelvoorzieningen. Een groot deel van dit gedeelte van het dorp wordt ingenomen door de Portugees-Joodse begraafplaats. Op de westoever van de Amstel ligt de zogenaamde Buurt over Ouderkerk. De basis van dit gedeelte van het dorp wordt gevormd door een gebogen rechthoekig marktveld op de oever van de rivier. Aan dit marktveld bevinden zich vele herbergen en afspanningen. Dit gedeelte van het dorp ligt in de gemeente Amstelveen. Het derde deel van het dorp ligt op de noordpunt van de Polder de Rondehoep, ingesloten tussen de Amstel en de Bullewijk. De kern van dit deel van het dorp wordt gevormd door de RK St. Urbanuskerk.

Zoals al gezegd, ligt de eigenlijke kern van het dorp op de oostoever van de Amstel. Dit deel van het dorp heeft een scherpe L-vormige plattegrond, waarin de Dorpsstraat en de Kerkstraat de hoofdstraten zijn. De (oude) brug over de Amstel was bereikbaar via een dwarsstraatje van de Dorpsstraat: de Brugstraat. Aan het eind van de Kerkstraat bevindt zich de ophaalbrug over de Bullewijk. Direkt ten oosten van het dorp bevindt zich de grote Portugees-Israelitische begraafplaats, die in 1614 is gesticht op de plaats van het voormalige kasteel van de Heren van Amstel. De begraafplaats is verscheidene malen vergroot en is nu in oppervlakte groter dan de gehele dorpskern. De Grote Kerk ligt op een door bebouwing omsloten hof op de landpunt tussen de Amstel en de Bullewijk. De kerk zelf dateert uit 1773-'75 en is vermoedelijk ontworpen door J.E. de Witte. Door haar ligging neemt de kerk een centrale plaats in (de drie delen) van het dorp. De bebouwing van Ouderkerk aan de Amstel heeft een lintvormig karakter, waarbij enkelzijdige en tweezijdige bebouwing elkaar afwisselen. Hoewel veel van de bebouwing langs de rivieren ligt is alle bebouwing op de wegen en bruggen gericht. Zelfs de haven in de Dorpsstraat heeft geen aanleiding gegeven voor specifiek op de waterweg gerichte bebouwing. De bebouwingsdichtheid is zeer wisselend. Slechts op enkele punten vormt de bebouwing een gesloten wand: tussen de meeste gebouwen bevinden zich poorten en stegen. Enkele gebouwen staan geheel vrij en worden omgeven door tuinen. De meeste bebouwing bestaat uit één of twee bouwlagen met een kap. In de MIP-periode heeft slechts een geringe ontwikkeling plaatsgevonden, waarin vooral een kleine uitbreiding van de lintbebouwing en verdichting vallen aan te merken. Daarnaast is veel bebouwing vervangen of vernieuwd.

De bebouwing heeft een tamelijk divers karakter. Er zijn zowel kleinschalige woningen (in vele gevallen met winkels) als herenhuizen en villa's. Aan de rand van het dorp, aan het Hogereinde-zuid bevonden zich zelfs enige buitenhuizen. Op dit moment is nog slechts het pand Hogereinde 15/16 als een (voormalig) buitenhuis herkenbaar gebleven. Het is omstreeks 1860 verbouwd tot een rechthoekig gebouw van twee bouwlagen en een zadeldak. De muren zijn gepleisterd en wit geschilderd. Van de andere landhuizen zijn slechts de namen behouden. Zo is de naam "Bos en Lommer" overgegaan op een complex van vijf woonhuizen. Dit relatief grootschalige pand dateert uit circa 1905 (Hogereinde-zuid 8-12/ 9-11). In de Dorpsstraat staan enkele villa's en herenhuizen,

waarvan de blokvormige gebouwen "Drievliet" (Dorpsstraat 21, 1882), "Welgelegen" (Dorpsstraat 28, 1905) de meest prominente vertegenwoordigers zijn. Daarnaast zijn er ook enige kleinere villa's, zoals de Villa Nicolette (Dorpsstraat 18, 1916).
De meeste kleinere woningen en winkels zijn na 1950 verbouwd. Slechts de rijen winkels en woningen langs de Kerkstraat en de Brugstraat heeft nog een authentiek karaker. Van de bebouwing met bijzondere functies moeten het bejaardenhuis Nieuw-Wittenburg (tehuis voor ouden van dagen) worden genoemd, dat in 1927 naar ontwerp van de Gebr. van der Bijl is gebouwd. Op het noordeinde van het dorp staan de gereformeerde kerk en pastorie (Hogereinde-zuid 19 en 20), die in 1921 zijn ontworpen door Tj. Kuipers. Ten behoeve van de brug in de Provinciale Weg is een langwerpige hoge oprit gemaakt, die een visuele afsluiting van het dorp vormt. De bebouwing aan het Hogereinde-noord vormde eertijds een uitloper van het dorp, maar vormt nu een zelfstandige groepering van gebouwen.
Er is in het dorp nauwelijks bedrijfsbebouwing of bebouwing met een opslagfunctie aan te treffen. Uitzonderingen zijn de twee kleinschalige pakhuisjes/werkplaatsen aan de Prins Hendrikstraat 3 (1923, G. Rigter) en 4 (1922, J. Rigter). Beide gebouwen zijn opgetrokken in kalkzandsteen.

Op de zuidoever van de Bullewijk ligt de katholieke "enclave" met de grote RK St. Urbanuskerk, de pastorie en het gezellenhuis. Dit deel van het dorp ligt op de noordpunt van de geheel door rivieren omgeven Polder de Rondehoep. De bebouwing is geconcentreerd in een enkelzijdige bouwlint langs de Rondehoep-Oost en de Achterdijk. Slechts bij de brug over de Bullewijk bevindt zich ook aan de rivierzijde enige bebouwing. Als belangrijkste gebouw van dit deel van het dorp moet de neo-gotische RK St. Urbanuskerk worden genoemd, die is ontworpen door P.J.H. Cuypers (1865-'67). Voor de inrichting zijn enige prominente kunstenaars werkzaam geweest, waaronder J. Vollebregt voor het orgel (1878) en F.W. Mengelberg voor het doopvont (1883) Direkt naast de kerk staat de pastorie (Rondehoep Oost 31), die in 1862-1864 eveneens naar ontwerp van P.J.H. Cuypers is gebouwd.
Het Gezellenhuis (Ronde Hoep Oost 29) bestaat uit een houten zaal uit ca 1910 en een stenen voorhuis uit 1921, ontworpen door P.J. Peeters.

6.2 Duivendrecht

Het dorp Duivendrecht is een tweezijdig bouwlint langs de (oude) Rijksstraatweg. De oorspronkelijke kern lag bij de bocht in het zuidelijk deel van de weg, ter hoogte van de huidige kerk. Deze RK Sint Urbanuskerk is in 1877-'78 gebouwd naar ontwerp van Th. Asseler. Het is een neo-romaans gebouw met een twee-torenfront. In het bouwlint langs de Rijksstraat bevinden zich enkele boerderijen, waaronder de dwarshuisboerderijen Rijksstraatweg 228 (1883) en Rijksstraatweg 226 (1880). Laatstgenoemde boerderij is in bezit van een zomerhuis. Wat noordelijker in het bouwlint bevindt zich een eenvoudige gereformeerde zaalkerk (1923, J.G. Landman), waarachter een kleine school staat. De woonbebouwing in de kern is sober en kleinschalig. In de jaren twintig en dertig is het dorp vooral in noordelijke richting uitgebreid, waarbij een nieuwe kern van woonbebouwing langs de Weespertrekvaart is ontstaan, echter zonder functioneel centrum. Deze bebouwing sluit nauwelijks aan op de (oude) kern van Duivendrecht.

6.3 Waver

Het gehucht Waver kenmerkt zich door een (geringe) verdichting van het bouwlint aan de Waver. Over een klein tracé bevindt zich tweezijdige bebouwing. Behalve boerderijen bevinden zich te Waver enige (kleine) woningen en bedrijfspanden. De meest opvallende boerderijen in Waver

zijn Waver 9 en 33. De oude boerderij Waver 33 is in 1932 verbrand en vervangen door de huidige boerderij, naar ontwerp van Herman van der Bijl. Deze architect heeft in deze streek veel gebouwen gerealiseerd. Deze boerderij valt het beste te omschrijven als een zelfstandig woonhuis met een aangebouwde veestal. Ook de boerderij Vredeveld (Waver 9) is het beste te omschrijven als een woonhuis met aangebouwde stallen. Het ontwerp voor deze boerderij is in 1926 gemaakt door A.N. Zekveld. Centraal in het gehucht staat een kleine school met een aangebouwde woning voor de meester (Waver 10 en 11). Het gebouw dateert uit 1897. De school is in 1937 door B.W. Plooij verbouwd. Momenteel functioneert deze school als dorpshuis en ontmoetingscentrum.

6.4 buitengebied

In het buitengebied van de gemeente ouder-Amstel bevinden zich voornamelijk boerderijen. De traditionele boerderijen zijn in twee hoofdtypen te verdelen: langhuisboerderijen en dwarshuisboerderijen. Bij de langhuisboerderijen bevinden het woongedeelte (voorhuis) en het stalgedeelte zich onder één langgerekt zadeldak (eventueel met schild- en wolfeinden). Dwarshuisboerderijen bestaan uit een rechthoekige stal (van één bouwlaag) met een zadeldak en een dwarsgericht woonhuis van één bouwlaag en een schilddak (of zadeldak). De woonhuizen van deze boerderijen zijn meestal geheel of voor de helft onderkelderd. Daarnaast is er een overgangstype aanwezig: hierin is wel een (geheel of half) onderkelderd woongedeelte te onderscheiden, maar het zadeldak van het woonhuis ligt in het verlengde van het zadeldak van het stalgedeelte. De nok en de kapvoet van het zadeldak van het woongedeelte zijn hoger dan van het stalgedeelte. In de droogmakerijen heeft men voornamelijk gebruik gemaakt van deze traditioneel bepaalde boerderijtypen. Wel is een aantal boerderijen en schuren in hout uitgevoerd, vanwege de slechte grondslag van de bodem. Pas in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw worden er op meer systematische wijze andere boerderijtypen gebouwd, die in algemene zin zijn te beschrijven als woningen met stallen.

In oorsprong lagen alle boerderijen aan de ontginningsassen en -bases. Zo liggen er langgerekte linten met boerderijen langs de oevers van de rivieren; langs de Amsteldijk, de Ronde Hoep Oost en West, de Waver en de Bullewijk. In de droogmakerijen liggen de boerderijen langs de ontginningsassen: Korte Middenweg, Lange Middenweg en Dwarsweg.

Goede voorbeelden van traditionele dwarshuisboerderijen worden aangetroffen op de adressen: Middenweg 5 en 7 (ca 1875) en Rondehoep West 43 (de Paarl). De woongedeelten van de boerderijen Middenweg 5 en 7 zijn volledig onderkelderd, het woongedeelte van de boerderij Ronde Hoep West 43 gedeeltelijk. Naast de boerderij Ronde Hoep West staat een zomerhuis. De boerderij Hogendijk 3 (ca 1900) is de moderne vertaling van de dwarshuisboerderij. Het woongedeelte heeft een kleinere kelder dan de traditionele boerderijen. Daarnaast is de detaillering niet meer ontleend aan de streekeigen bouwtrant, maar aan de landelijke (stadse) stijlopvattingen.

Het aantal langhuisboerderijen is betrekkelijk gering. Eén van de beste voorbeelden is de langwerpig rechthoekige boerderij Dwarsweg 3. Deze boerderij is in hout opgetrokken, zoals vele boerderijen en stallen in de Nieuwe Bullewijkerpolder (drooggevallen in 1908). Aan de Binnenweg, de dijk langs de Amstel, staan twee vrijwel identieke langhuisboerderijen (Binnenweg 11, 12; de Naald). Deze boerderijen bestaan uit een grote brede schuur/stal en een aanmerkelijk smaller woongedeelte, samengevat onder één grote kap. De kap is ter plaatse van het woongedeelte ingesnoerd.

Het aantal boerderijen van het overgangstype is in de gemeente Ouder-Amstel tamelijk groot. In de architectonische vormgeving wijken ze nauwelijks af van de boerderijen van het langhuis- of dwarshuistype. Een karakteristiek voorbeeld is de boerderij "Zorg en Hoop" aan de Ronde Hoep Oost 23 (ca 1860).

Verantwoording inventarisatie

Het MIP-onderzoek in de gemeente Ouder-Amstel bestaat uit twee delen, namelijk 1. de gemeentebeschrijving, waarin op thematische wijze de voornaamste ruimtelijke ontwikkelingen in de periode 1850-1940 zijn beschreven (het onderhavige rapport), en 2. de inventarisatie van objecten en stedebouwkundige structuren uit de periode 1850-1940 (zie de in dit rapport bijgevoegde adressenlijst).

Bij de inventarisatie zijn in totaal 86 objecten en complexen beschreven en gefotografeerd. Deze objecten en complexen zijn uitgezocht op stedebouwkundige, architectonische en/of historische gronden en getoetst op hun gaafheid en zeldzaamheid. Daarnaast zijn nagenoeg alle gebouwen met een bijzondere of openbare functie opgenomen, omdat deze veelal door zowel hun situering als hun betekenis in de (plaatselijke) historie van belang zijn.
De in de beschrijvingen genoemde bouwjaren en namen van architecten zijn in de meeste gevallen ontleend aan archief van Bouw- en Woningtoezicht van de gemeente Ouder-Amstel (oudste gegevens uit ca. 1915).

Voor geen van de kernen in de gemeente Ouder-Amstel is een stedebouwkundige typologie gemaakt. De ontwikkelingen in de MIP-periode hebben zich in hoofdlijnen beperkt tot verdichting en vervanging binnen bestaande structuren. De relatief kleinschalige uitbreidingen van zowel Duivendrecht als Ouderkerk aan de Amstel hebben voornamelijk plaatsgevonden in lineaire structuren langs de voornaamste wegen.
Er zijn in het kader van het MIP-onderzoek geen gebieden met bijzondere waarden aangemerkt, omdat er geen (gave) gebieden met integraal samenhangende stedebouwkundige en architectonische waarden uit de periode 1850-1940 zijn behouden.

Literatuur

Algemene Dienst van de Rijkswaterstaat, Beschrijving van de provincie Noordholland (behorende bij de waterstaatskaart), 's-Gravenhage, z.j. (ca. 1950)

Historische werkgroep Wolfgerus van Aemstel te Ouderkerk, De Ronde Hoep (fietstocht en expositie), z.p. z.j. (gekopieerd)

Maaré, M. de (Stichting Landschapsinformatie), fietsen door het Amstellandschap, Amsterdam 1989 (2de druk)

Sanders, B.H., Driekwart eeuw sociale woningbouw in Ouder-Amstel 1915-1990, Ouderkerk aan de Amstel 1990

Wagenaar, W., Beelden van Ouder-Amstel uit het tijdperk 1890-1940, Alphen aan de Rijn, 1982

Zwaan, J., Ouder-Amstel zoals het was, Alphen a/d Rijn, 1971

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland; Provinciale Planologische Dienste Noord-Holland, 1988.

2. Gemeente Ouder-Amstel in ca 1854 topografische militaire kaart 1:50.000, facsimile-uitgave van de topografische dienst en Unie-boek; blad 26 (Amsterdam, 1850 verkend, 1854 gegraveerd).

3. Gemeente Ouder Amstel in 1869 Kuyper, J. Gemeente-atlas van Nederland naar officieele bronnen bewerkt (vierde deel, Noord-Holland), Leeuwarden 1869/ Zaltbommel 1971 (reprint).

4. De gemeente Ouder-Amstel in ca 1908 Wieberdink, G.L. (samenst.), Historische Atlas Noord-Holland, chromotopografische Kaart des Rijks, 1:25000, kaarten nr. 366; Amstelveen (1873, 1892/1903 en 1905), nr. 367; Ouderkerk (1873, 1888/1911 en 1913), nr. 385; Aalsmeer (1874, 1899/1903 en 1911) en 386; Abcoude (1872/1873, 1887/1903 en 1910).

5. De gemeente Ouder-Amstel in 1943 Amerikaanse stafkaarten A.M.S. M831, US Army Washington DC 130057 (1943): sheet 360 (Ouderkerk) en sheet 367 (Vinkeveen).

6. De gemeente Ouder-Amstel in ca 1986 topografische kaart 1:25000, nr. 25D Amstelveen, 25G Amsterdam, 31B Uithoorn en 31E Vinkeveen.

7. Indeling in MIP-deelgebieden, ingetekend op een kopie van kaart nr. 6.

8. Indeling in landschapstypen, getekend op basis van kaart nr. 6.

9. Bodemkaart van de gemeente Ouderkerk, getekend op basis van kaart nr. 6 naar: De bodem van Noord-Holland.

10a. De belangrijkste landwegen in de gemeente Ouder-Amstel in ca 1850, getekend op basis van kaart nr. 6.

10b. De belangrijkste landwegen in de gemeente Ouder-Amstel in ca 1940, getekend op basis van kaart nr. 6.

10c. De belangrijkste landwegen in de gemeente Ouder-Amstel in ca 1990, getekend op basis van kaart nr. 6.

11. De belangrijkste waterwegen in de gemeente Ouder-Amstel, getekend op basis van kaart nr. 6.

12. Spoorwegen in de gemeente Ouder-Amstel in ca 1865, getekend op basis van kaart nr. 6.

13a. Dijken en kaden in de gemeente Ouder-Amstel in ca 1865, getekend op basis van kaart nr. 6.

13b. Dijken en kaden in de gemeente Ouder-Amstel in ca 1940, getekend op basis van kaart nr. 6.

14. Stratenplan van Ouderkerk, kaart uit de gemeentegids van Ouder-Amstel (uitgave 1991).

15. Stratenplan van Duivendrecht, kaart uit de gemeentegids van Ouder-Amstel (uitgave 1991).

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

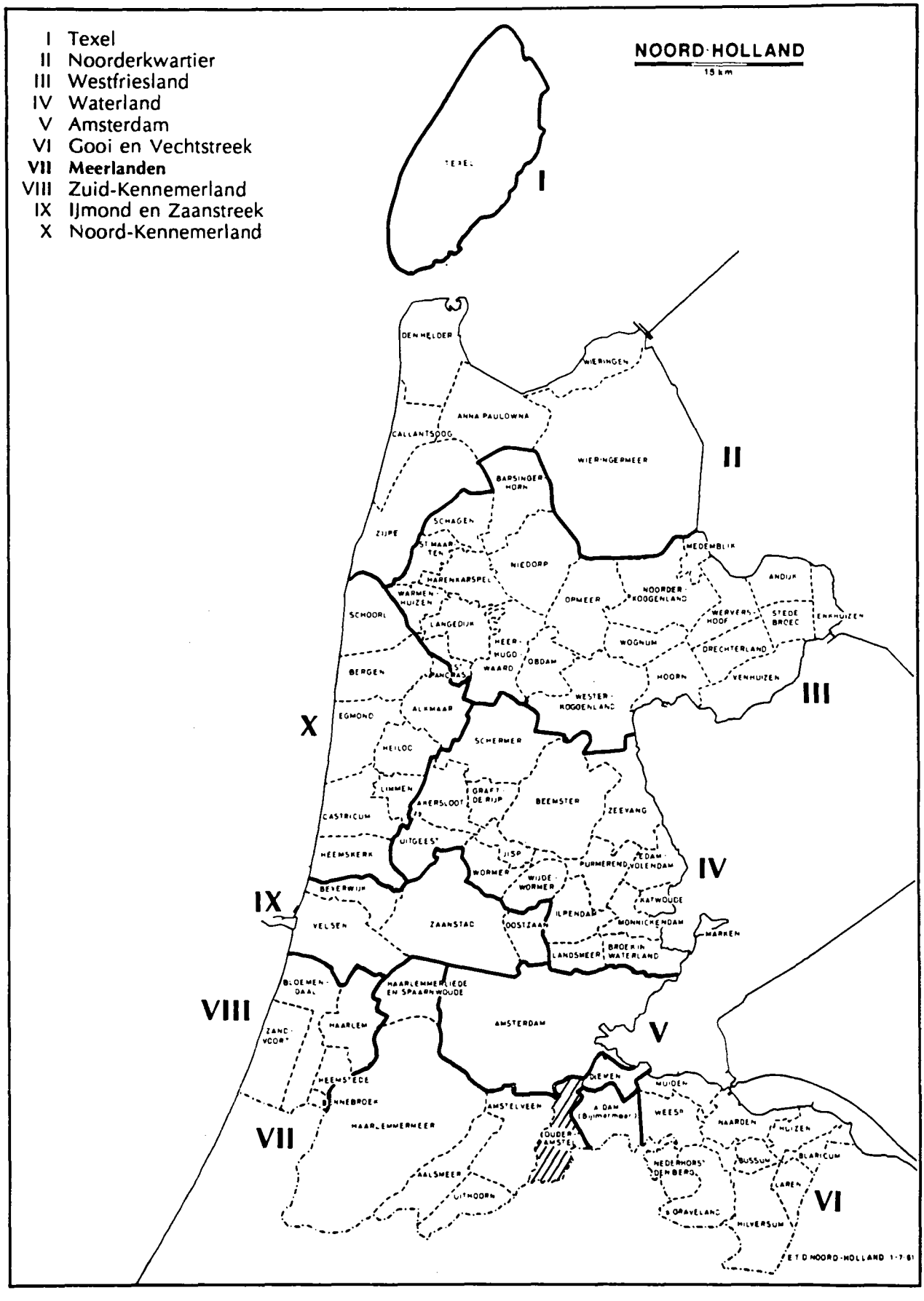

2. Gemeente Ouder-Amstel in ca. 1854

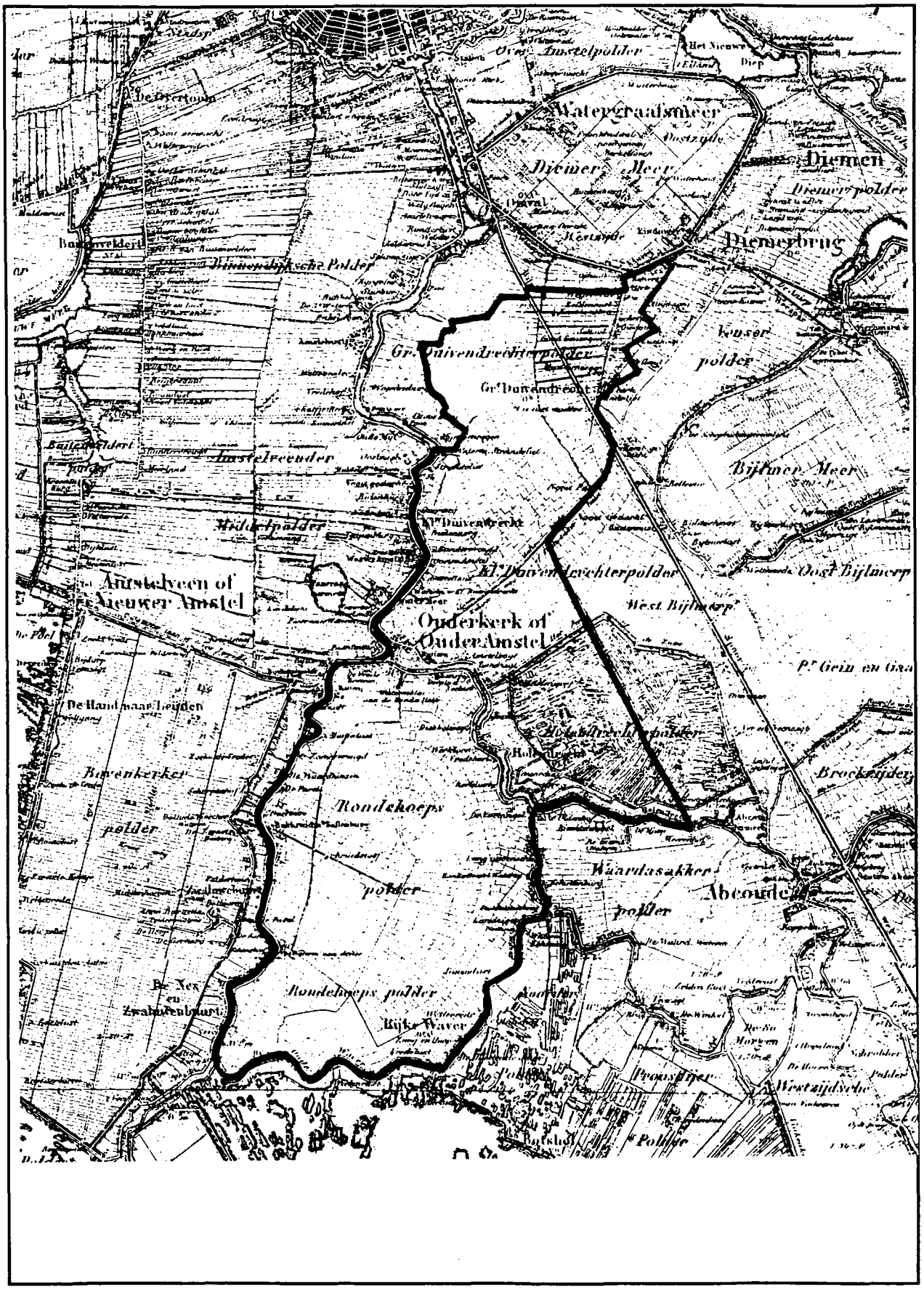

3. Gemeente Ouder-Amstel in 1869

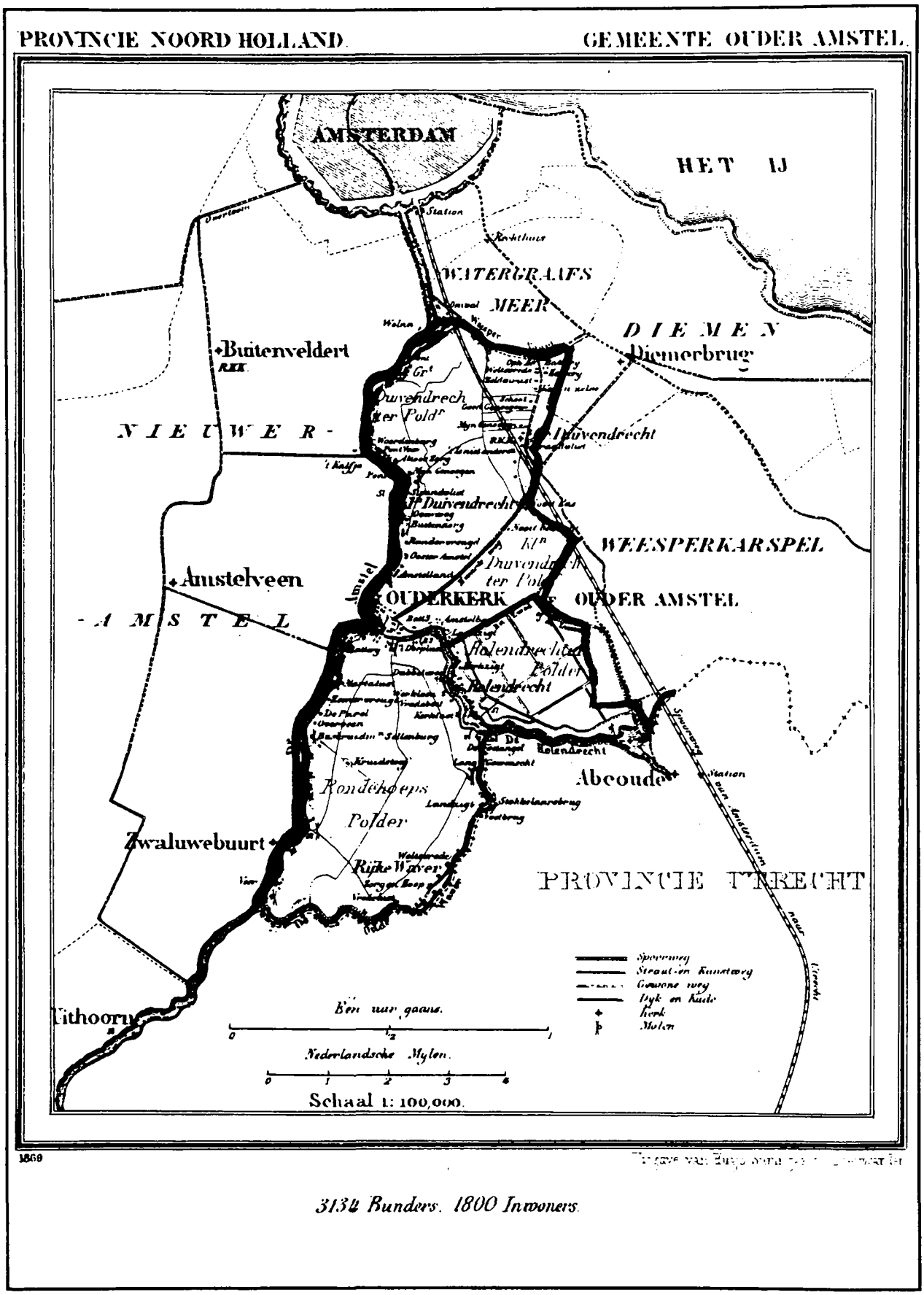

3134 Bunders. 1800 Inwoners.

4. De gemeente Ouder-Amstel in ca. 1908

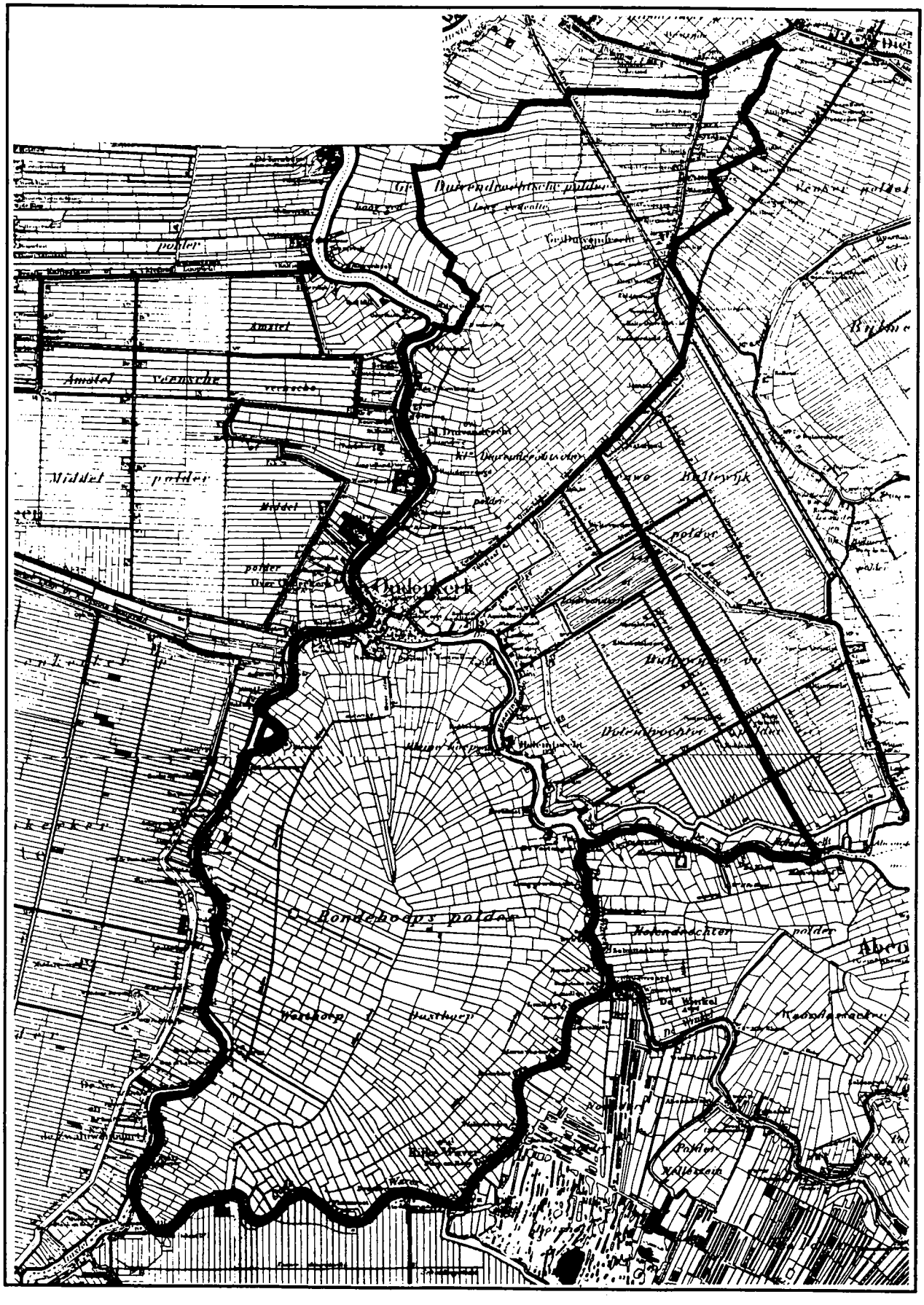

5. De gemeente Ouder-Amstel in 1943

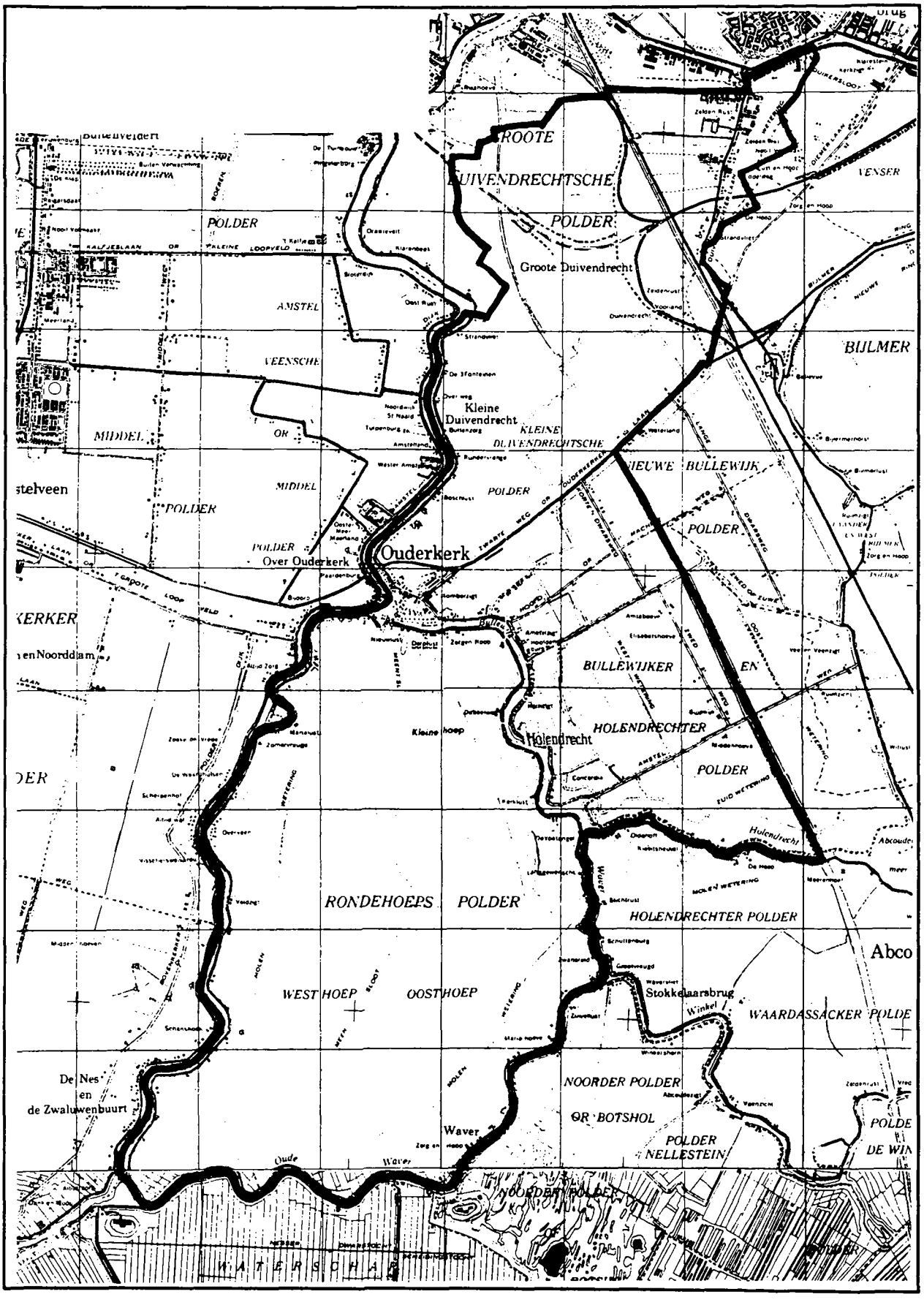

6. De gemeente Ouder-Amstel in ca. 1986

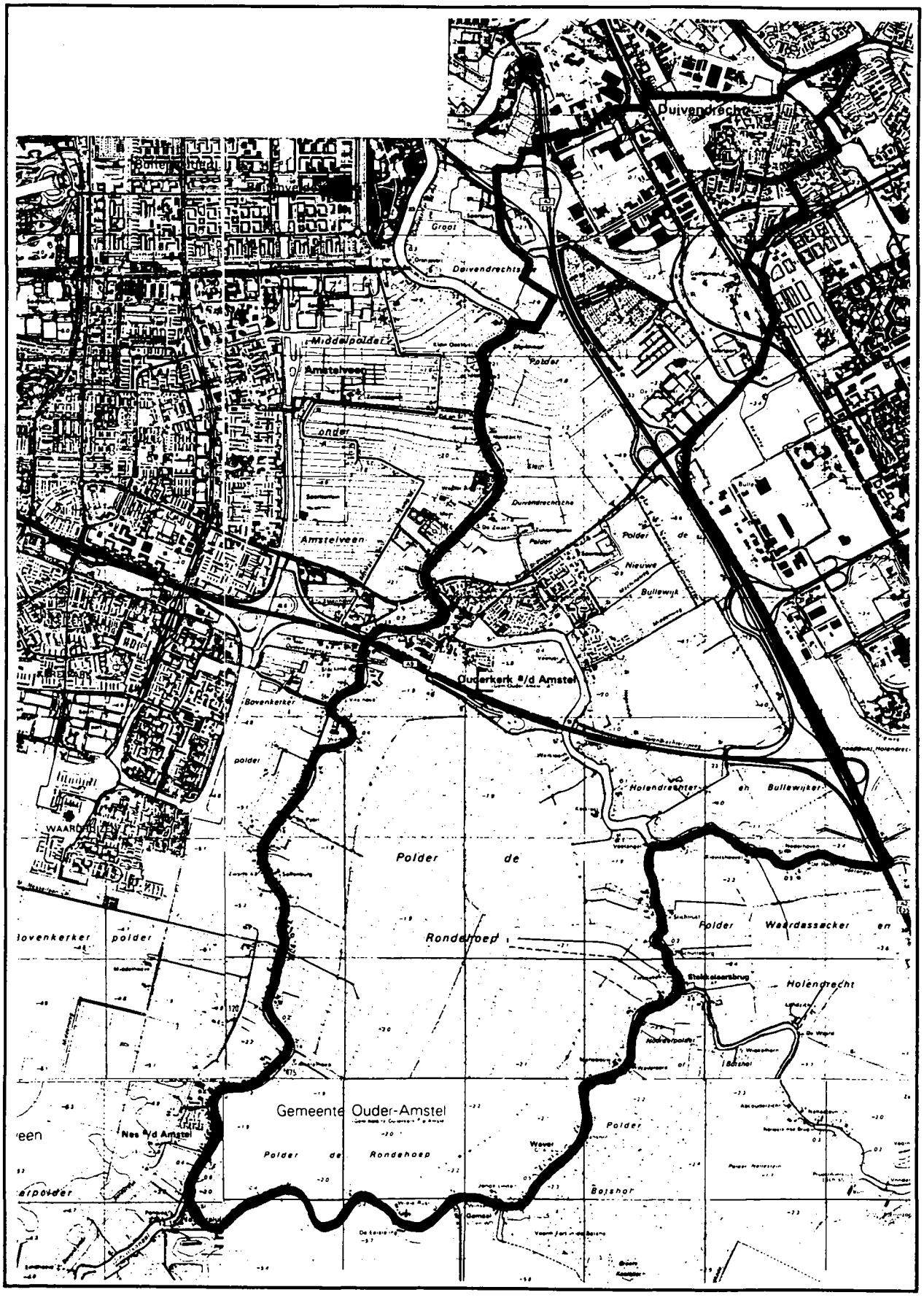

7. Indeling in MIP-deelgebieden

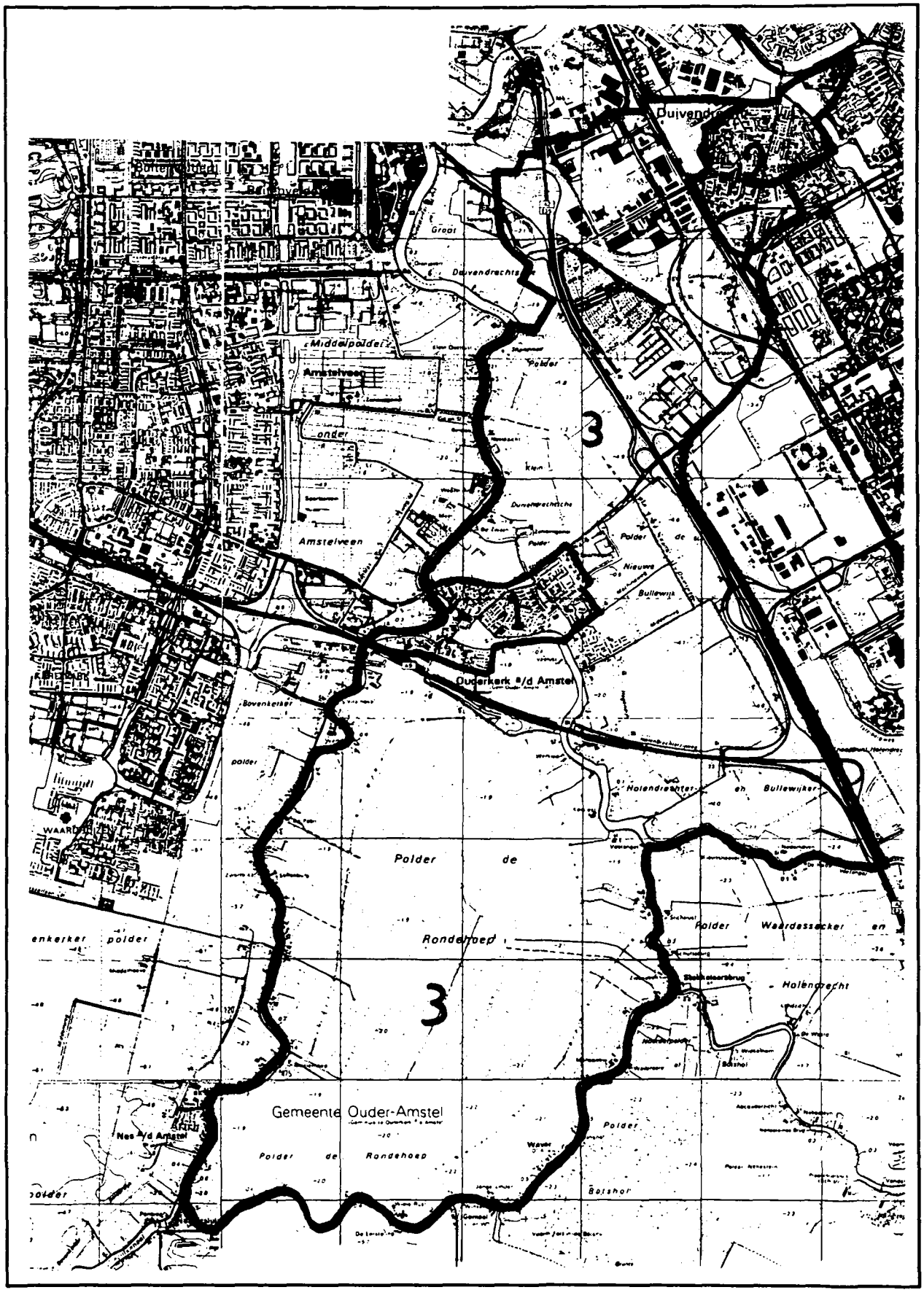

8. Indeling in landschapstypen

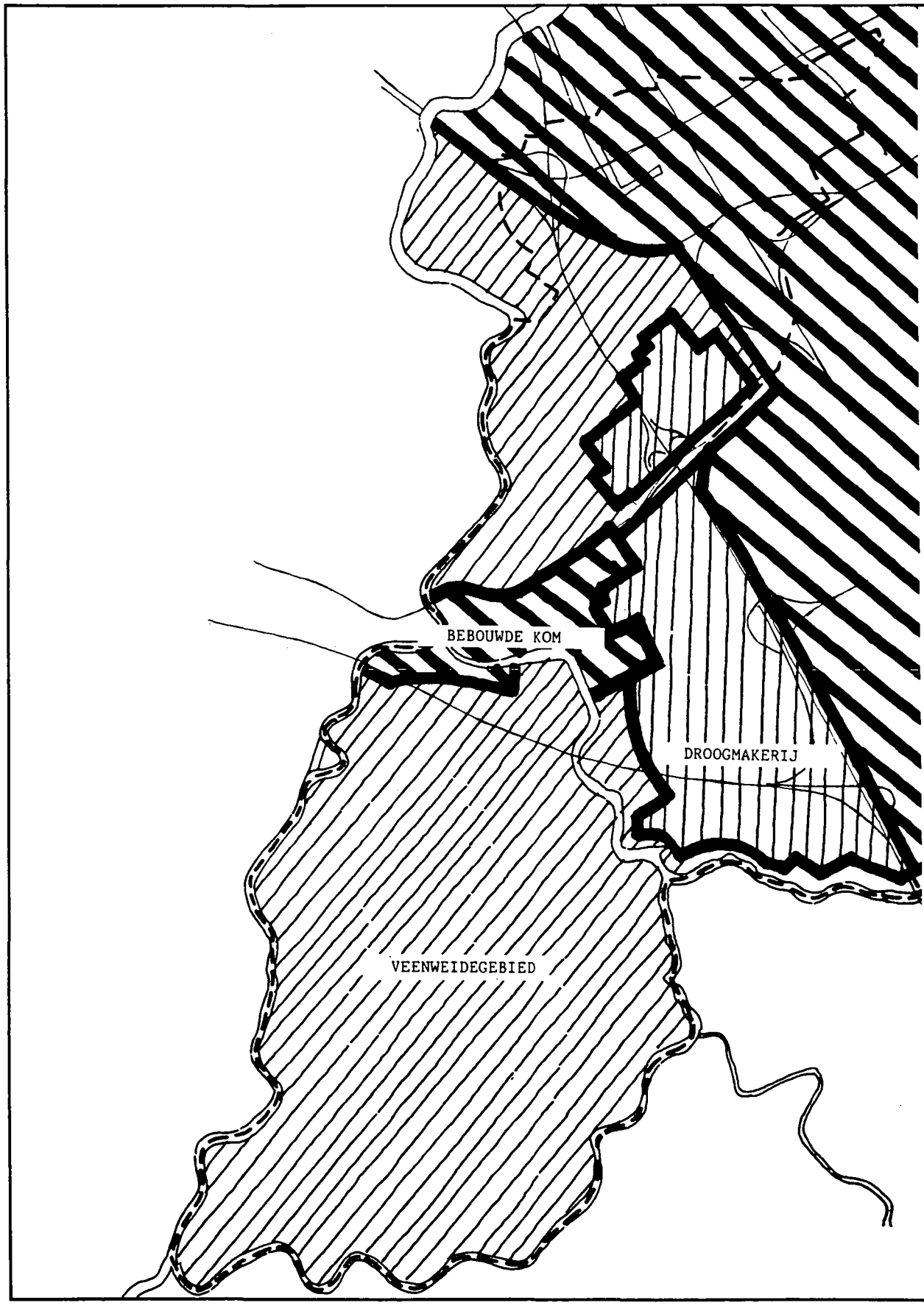

9. Bodemkaart van de gemeente Ouderkerk

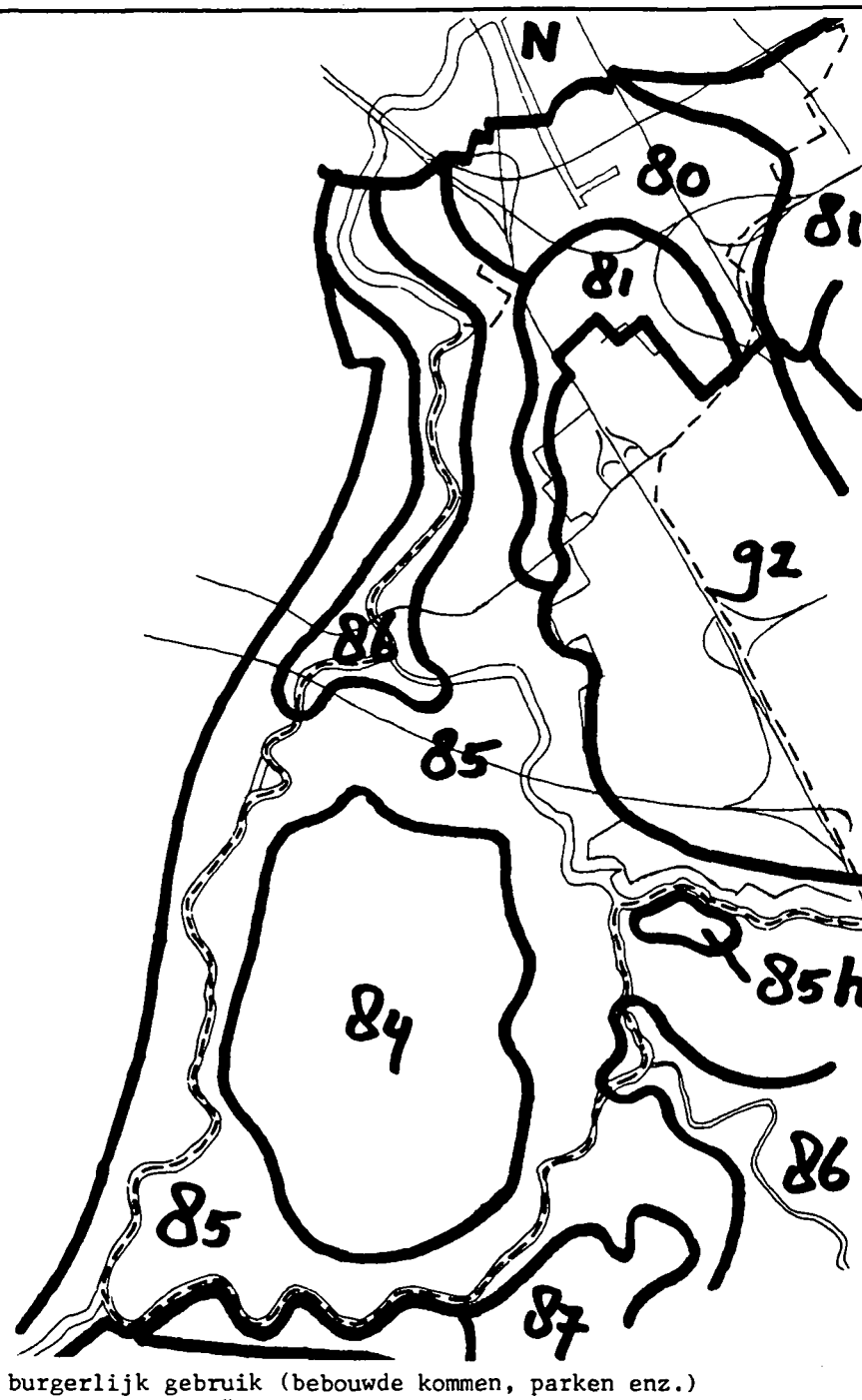

N: Terreinen voor burgerlijk gebruik (bebouwde kommen, parken enz.)
80: kleiarm, kleiïg en zandig kleiïg veen op veenmosveen of zeggeveen
81: venige en humusrijke klei en zandige klei op veenmosveen of zeggeveen
84: kleiarm, kleiïg en zandig kleiïg veen op bosveen
85: venige en humusrijke klei en zandige klei op bosveen
85h venige en humusrijke klei en zandige klei op bosveen; meer dan 50% van de oppervlakte vertoont neiging tot sterke verdroging
86: humeuze tot venige klei op humusarme zware klei op veen (veen binnen 40 cm)
87: gedeeltelijk uitgeveend: complex van al of niet verlande trekgaten en soms aangemaakte veengronden
92: veen, soms venige klei (meer dan 40 cm veen of veenslik op minerale ondergrond

10a. De belangrijkste landwegen in de gemeente Ouder-Amstel in ca. 1850

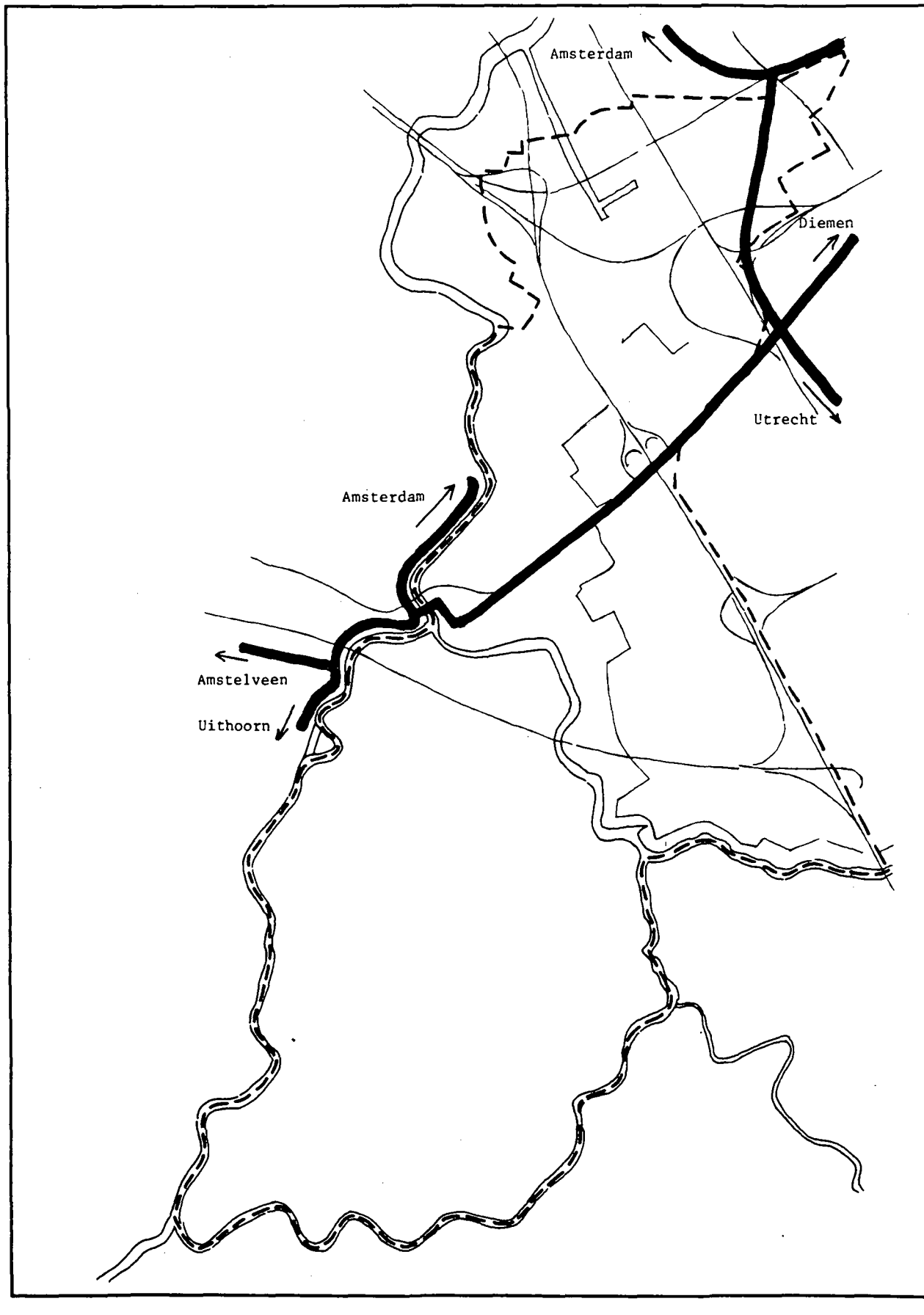

10b. De belangrijkste landwegen in de gemeente Ouder-Amstel in ca. 1940

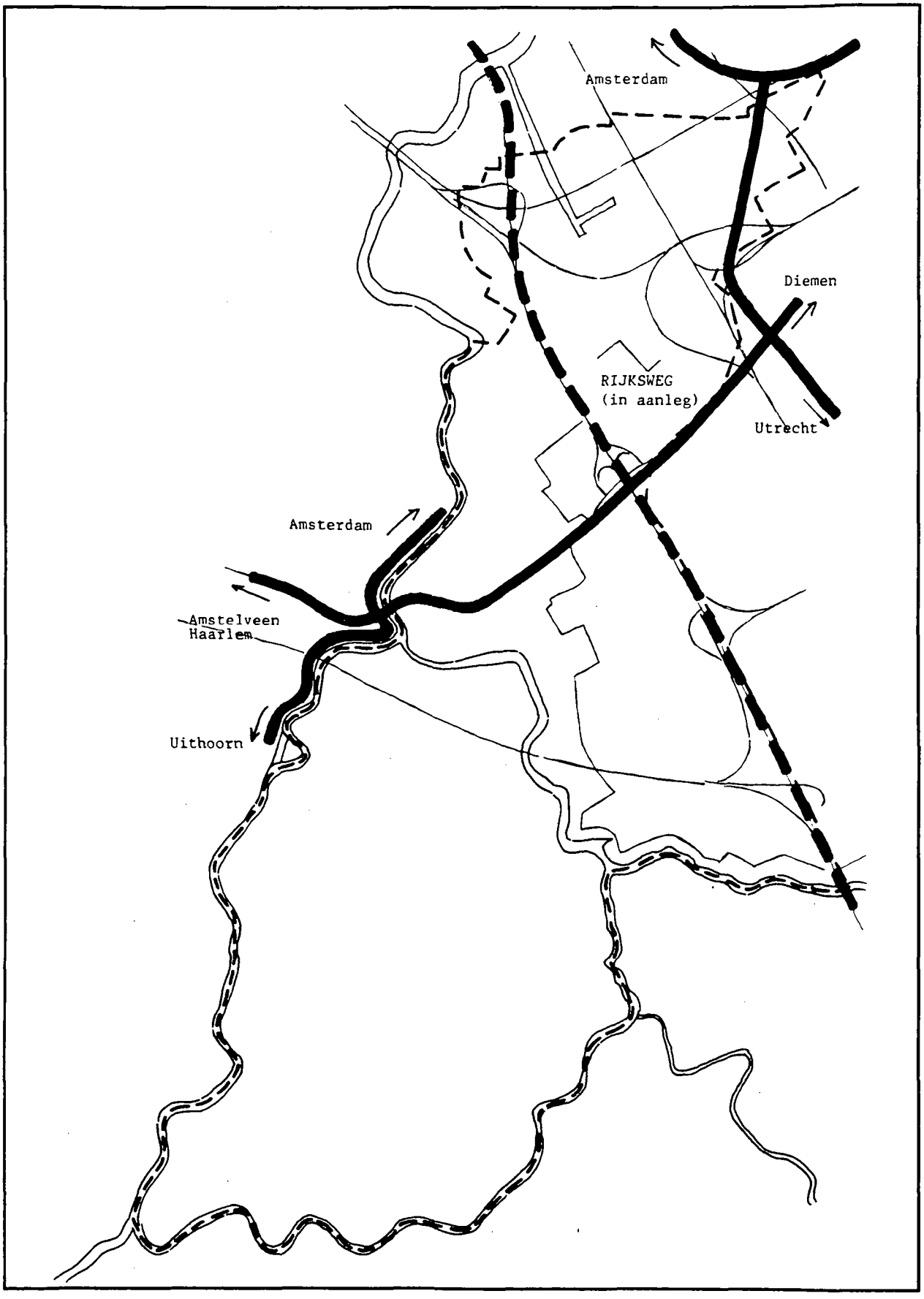

10c. De belangrijkste landwegen in de gemeente Ouder-Amstel in ca. 1990

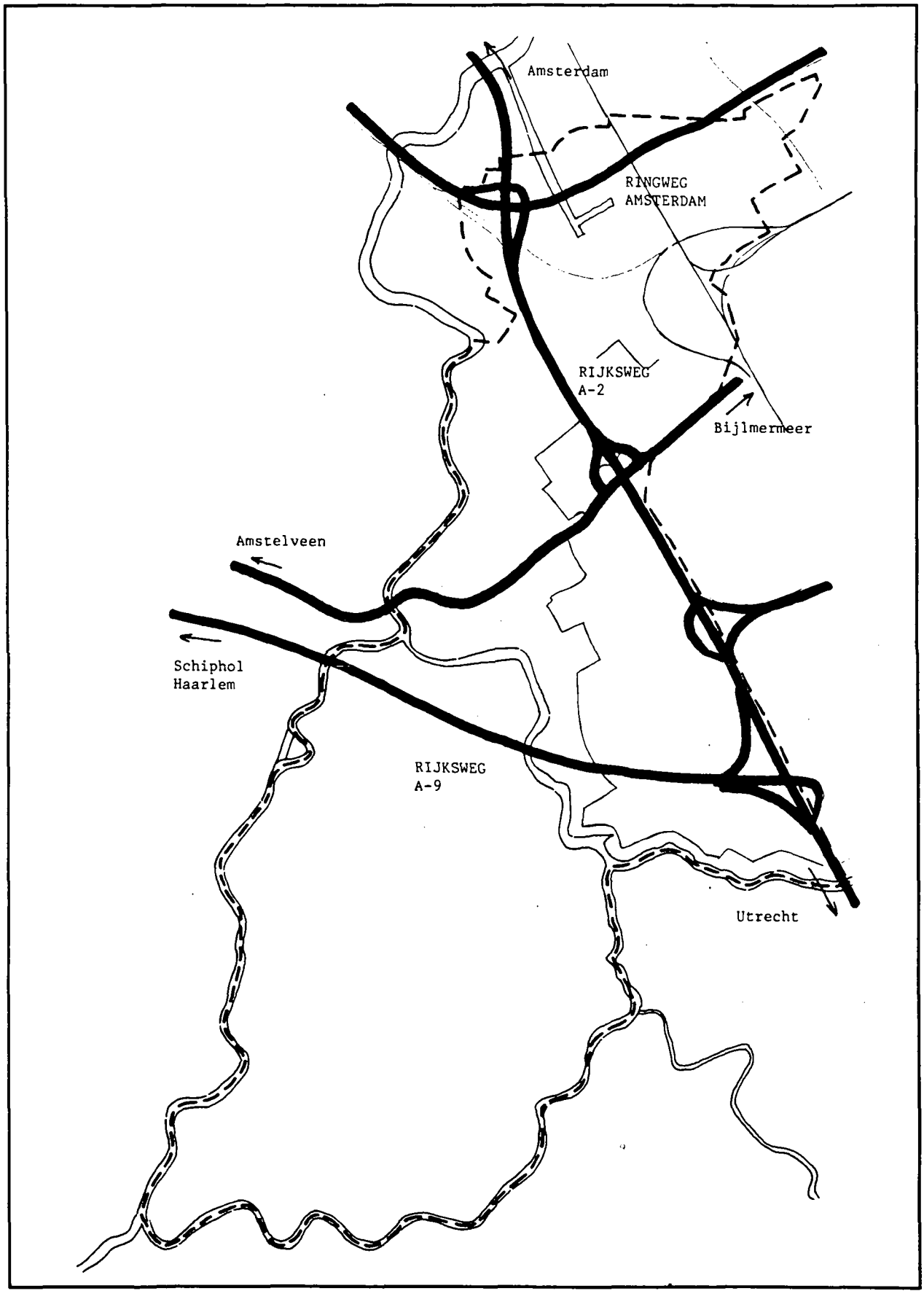

11. De belangrijkste waterwegen in de gemeente Ouder-Amstel

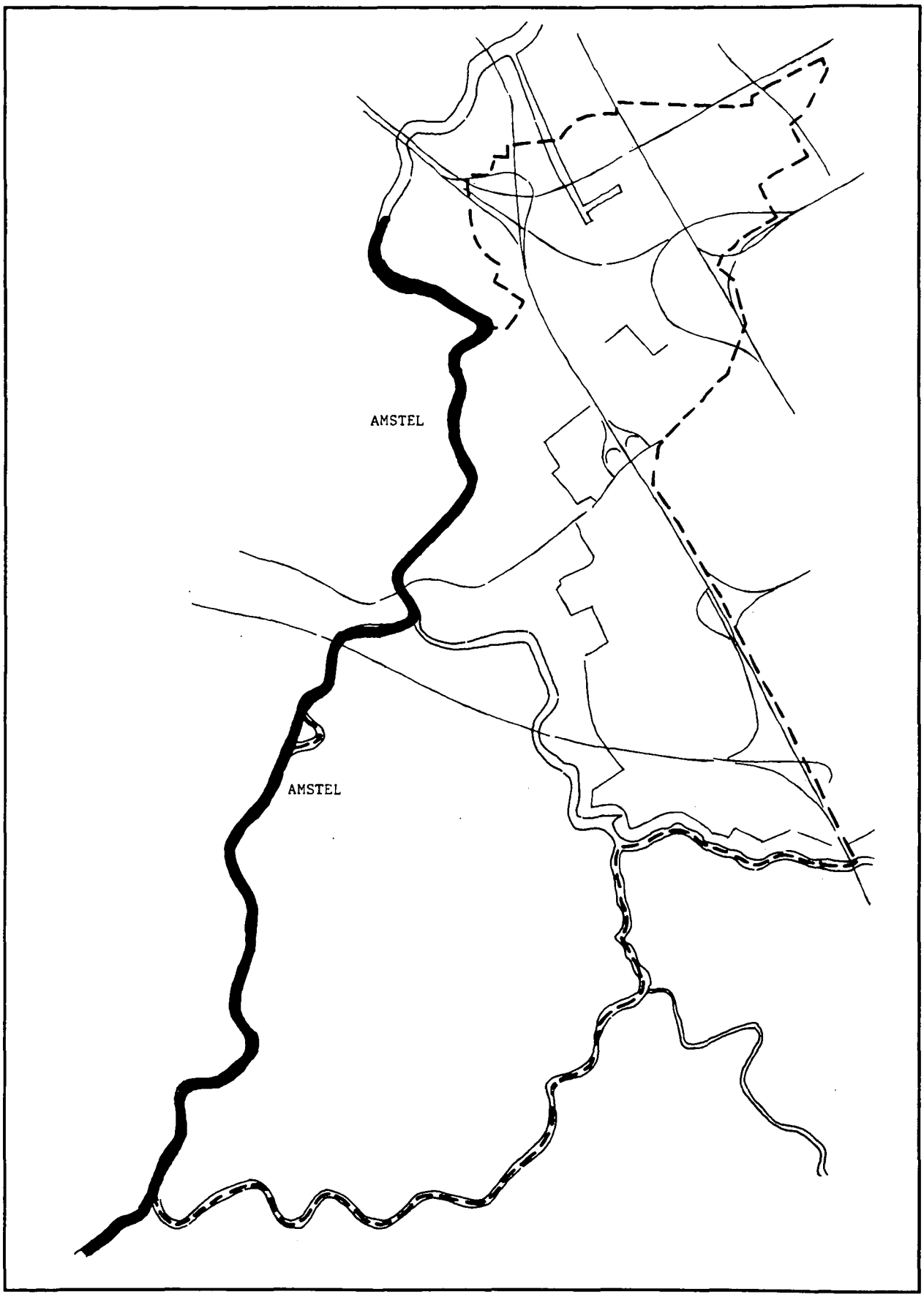

12. Spoorwegen in de gemeente Ouder-Amstel in ca. 1865

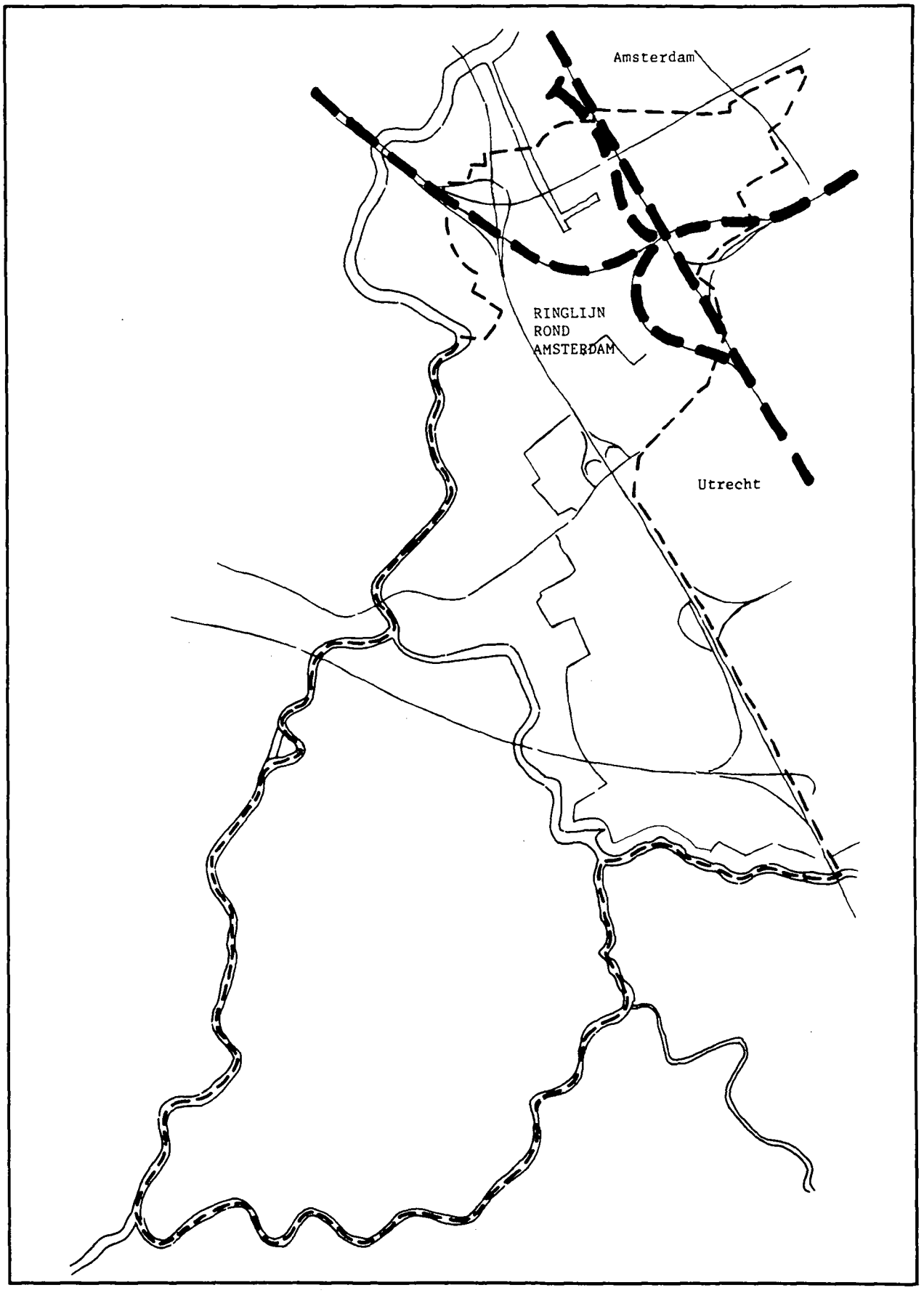

13a. Dijken en kaden in de gemeente Ouder-Amstel in ca. 1865

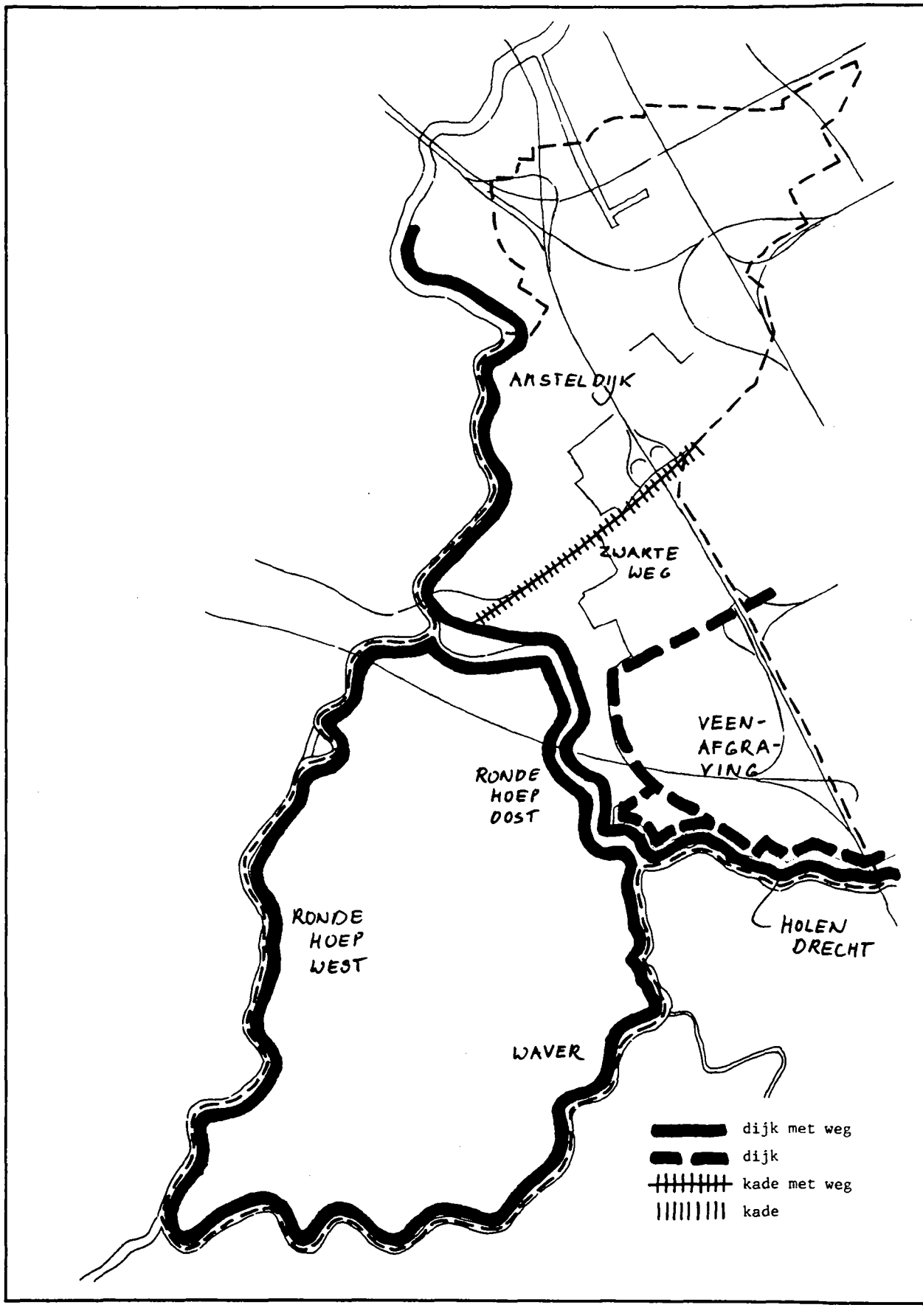

13b. Dijken en kaden in de gemeente Ouder-Amstel in ca. 1940

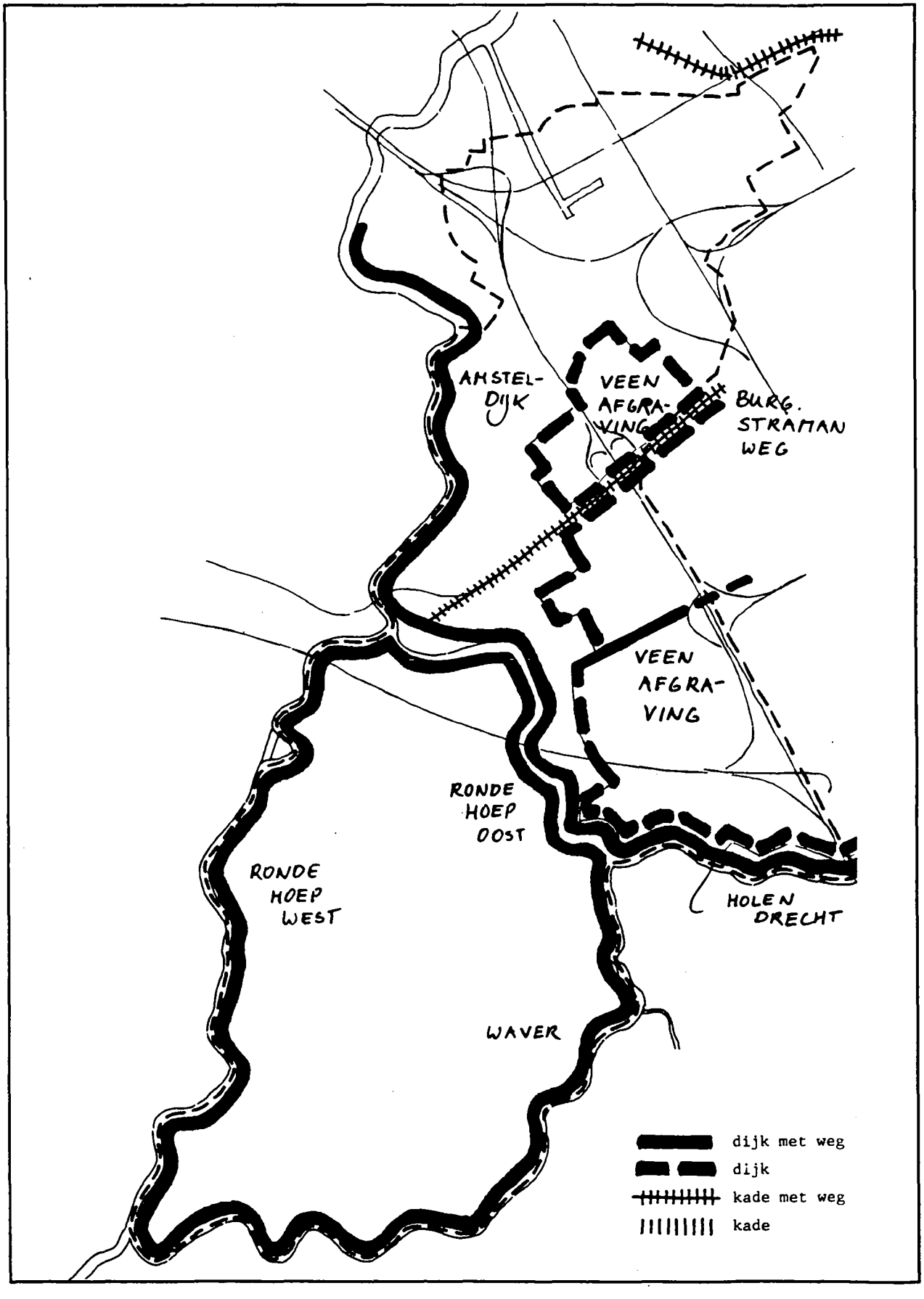

14. Stratenplan van Ouderkerk

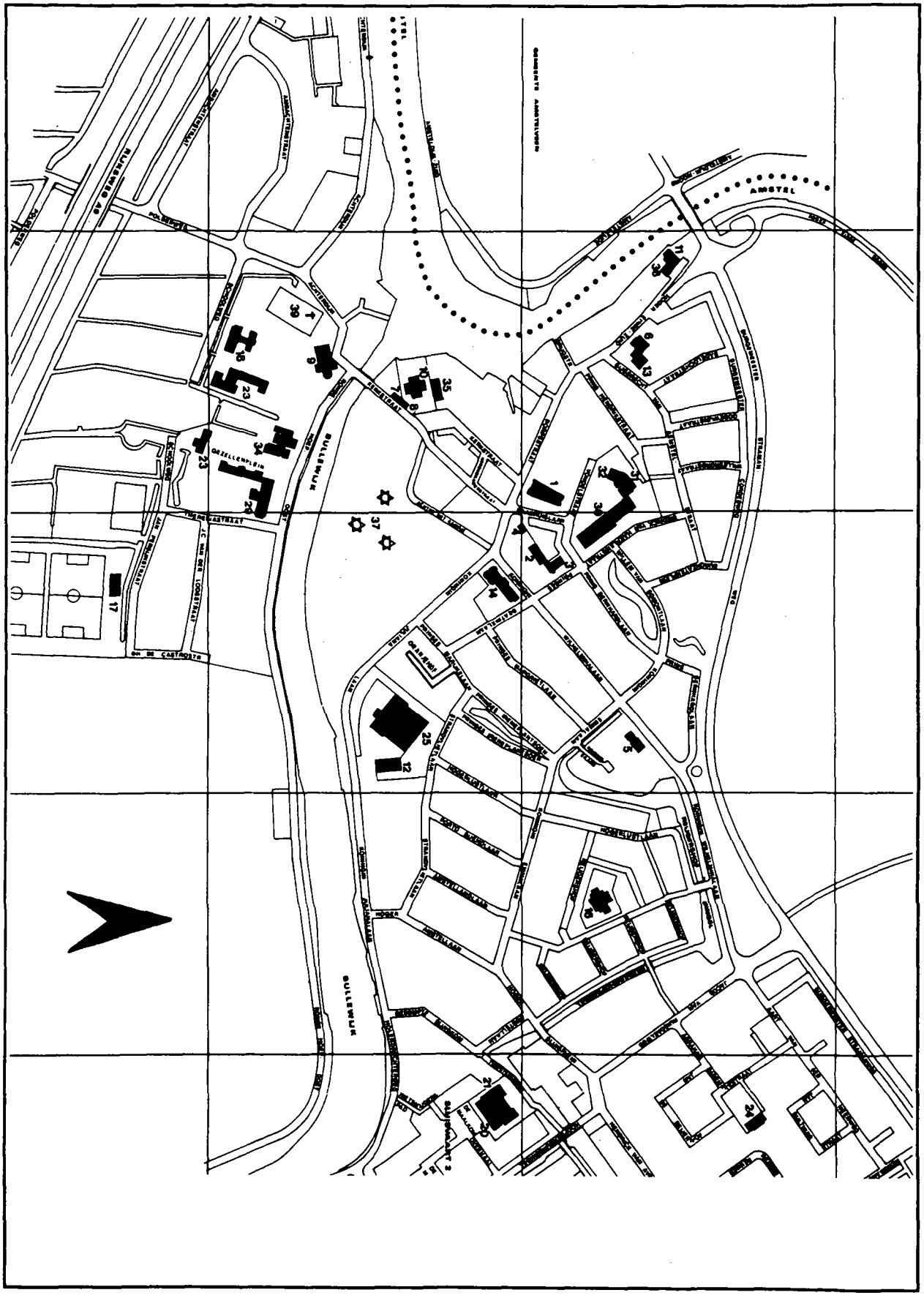

15. Stratenplan van Duivendrecht

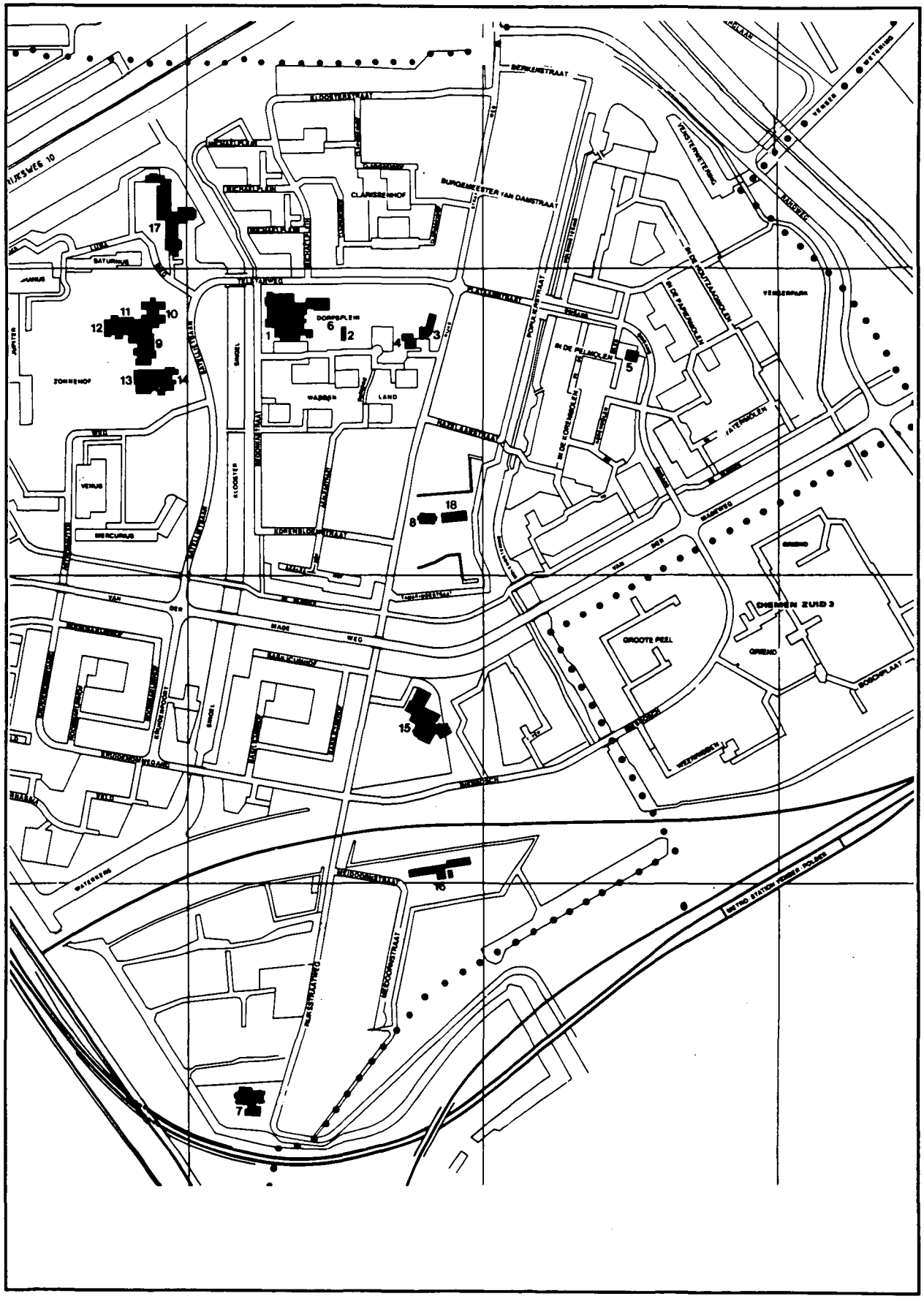

Register

Ouder-Amstel\Ouderkerk aan de Amstel

001	Achterdijk 1	Kerk R.K.	0007713
002	Achterdijk 8A	Woonhuis	0007714
003	Achterdijk 53	Woning	0007715
004	Achterdijk 65	Boerderij	0007716
005	Brugstraat 8; 10	Woonhuizen	0007717
006	Brugstraat 11	Woonhuis	0007718
007	Dorpsstraat 2;4	Dubbelwoning	0007719
008	Dorpsstraat 6	Woning (?)	0007720
009	Dorpsstraat 18	Woonhuis	0007721
010	Dorpsstraat 21	Kantoor	0007722
011	Dorpsstraat 24	Woonhuis	0007723
012	Dorpsstraat 26	Kantoor	0007724
013	Dorpsstraat 28	Villa	0007725
014	Prins Hendrikstraat 3	Pakhuis	0007726
015	Prins Hendrikstraat 4	Pakhuis	0007727
016	Hogereinde-noord 32	Woonhuis	0007728
017	Hogereinde-noord 47-50	Woonhuizen (4)	0007729
018	Hogereinde-zuid 4	Woonhuis	0007730
019	Hogereinde-zuid 5	Woonhuis	0007731
020	Hogereinde-zuid 8-12	Woonhuizen	0007732
021	Hogereinde-zuid 14	Drukkerij	0007733
022	Hogereinde-zuid 15; 16	Buitenhuis	0007734
023	Hogereinde-zuid 19	Woning	0007735
024	Hogereinde-zuid 20	Woning	0007736
025	Hogereinde-zuid 21	Pastorie	0007737
026	Hogereinde-zuid 22	Kerk	0007738
027	Kerkstraat 2	Woonhuis	0007739
028	Kerkstraat 20	Pastorie	0007740
029	Kerkstraat 54	Kantoor	0007741
030	Ronde Hoep Oost 24; 24A	Woningen (3)	0007742
031	Ronde Hoep Oost 29	Ver.geb.	0007743
032	Ronde Hoep Oost 31	Pastorie	0007744
033	Burgemeester Stramanweg	Brug; Huisje	0007745

Ouder-Amstel\Duivendrecht

034	Rijksstraatweg 127	Woonhuis	0007746
035	Rijksstraatweg 129	Kerk	0007747
036	Rijksstraatweg 131	Soc.Cult.Centr.	0007748
037	Rijksstraatweg 184; 186	Woningen	0007749
038	Rijksstraatweg 223	Leegstaand	0007750
039	Rijksstraatweg 226	Boerderij	0007751
040	Rijksstraatweg 228	Boerderij (?)	0007752
041	Rijksstraatweg 230	Kerk, R.K.	0007753
042	Rijksstraatweg 232	Pastorie	0007754

Ouder-Amstel\buitengebied

049	Binnenweg 1A	Begraafplaats	0007761
043	Binnenweg 5; 5A	Boerderij	0007755
044	Binnenweg 11; 12	Boerderijen (2)	0007756
045	Binnenweg 16; 16A	Boerderij	0007757
046	Binnenweg 17	Boerderij	0007758
047	Gedempte Sluiskom 15	Woning	0007759
048	Holendrechterweg 36	Bedrijf en woonhuis	0007760
050	Hogendijk 3	Woonhuis	0007762
051	Holendrechterweg	Gemaal	0007763
052	Koningin Julianalaan 22	Dubbelwoning	0007764

053	Koningin Julianalaan 31	Villa	0007765
054	Koningin Julianalaan 32	Woonhuis	0007766
055	Korte Dwarsweg 8	Boerderij	0007767
056	Korte Dwarsweg 10	Woonhuis	0007768
057	Korte Dwarsweg 12; 13	Dubbelwoning; Stal	0007769
058	Middenweg 5	Boerderij	0007770
059	Middenweg 7	Boerderij	0007771
060	Ronde Hoep Oost 6	Boerderij	0007772
061	Ronde Hoep Oost 10; 11	Boerderij	0007773
062	Ronde Hoep Oost 13	Boerderij	0007774
063	Ronde Hoep West 32	Woonhuis	0007775
064	Ronde Hoep West 37	Boerderij	0007776
065	Ronde Hoep West 43	Boerderij	0007777
066	Ronde Hoep West 49	Boerderij	0007778
067	Ronde Hoep West 50	Boerderij	0007779
068	Ronde Hoep West 51	Boerderij	0007780
069	Ronde Hoep West 52	Kantoor	0007781
070	Ronde Hoep West 52A; 53	Boerderij	0007782
071	Ronde Hoep West 54	Boerderij	0007783
072	Ronde Hoep West 57	Boerderij	0007784
073	Ronde Hoep West BIJ 59	Transformatorhuisje	0007785
074	Ronde Hoep West 61	Boerderij	0007786
075	Ronde Hoep West 70	Boerderij	0007787
076	Waver 9	Woonhuis; Veestal	0007788
077	Waver 10; 11	Dorpshuis en woning	0007789
078	Waver 33	Boerderij	0007790
079	Waver 37; 37A	Boerderij	0007791
080	Waver 46	Boerderij	0007792
081	Waver 47	Woning	0007793
082	Waver 48	Gemaal; Trafohuisje	0007794
083	Waver	Sluis	0007795
084	Waver	Sluis	0007796
085	Waver	Ophaalbrug	0007797
086	Waver	Ophaalbrug	0007798

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 - 14 31 43

Samenstelling
ir. J.A. van der Hoeve
Afdeling Cultuur en Educatie,
Cluster Monumentenzorg
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
200 exemplaren

Haarlem, mei 1993